

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА КРАЇНОЗНАВСТВА ТА ТУРИЗМУ

МЕДИЧНИЙ ТУРИЗМ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

за спеціальністю: 242 Туризм

галузі знань: 24 Сфера обслуговування

за освітньо-професійною програмою: Туризм

на здобуття освітнього ступеню: Бакалавра

Кваліфікаційна робота бакалавра
студентки денного відділення
IV курсу
Колібаби Ілони Андріївни
(Здор Ілони Андріївни)

Науковий керівник:
к.геогр.н, доц. Михайленко Т.І.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ	6
1.1 Медичний туризм як об’єкт наукового дослідження.....	6
1.2 Чинники розвитку медичного туризму.....	13
1.3 Методи дослідження медичного туризму.....	20
Висновки до розділу 1.....	24
РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ УКРАЇНИ ДО ПОЧАТКУ ВІЙНИ	25
2.1 Історія розвитку медичного туризму України.....	25
2.2 Довоєнний стан розвитку медичного туризму в Україні.....	30
2.3 Основні тенденції медичного туризму.....	46
Висновки до розділу 2.....	50
РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ	51
3.1 Стан розвитку медичного туризму в Україні під час війни.....	51
3.2 Проблеми медичного туризму в Україні під час війни.....	58
3.3 Перспективи розвитку медичного туризму в Україні у період післявоєнної відбудови.....	60
Висновки до розділу 3.....	67
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах розвитку медичний туризм є однією з галузей у світі, які стрімко розвиваються. Така популярність обумовлена тим, що здоров'я - це необхідна умова для активної та нормальної життєдіяльності людини. Однак прискорення науково-технічного прогресу та пов'язані з ним процеси урбанізації, індустріалізації, автоматизації виробництва спричиняють не лише позитивні, а й негативні наслідки для здоров'я та життя.

Нині поступово зростає число факторів, що негативно позначаються на здоров'ї людини. Несприятливі екологічні умови, зниження рівня рухової активності, постійні стреси, зростання числа хронічних захворювань - саме в такій ситуації виявилось сучасне суспільство.

Негативні наслідки полягають у тому, що відбулося зниження функціональних можливостей людського організму, що виявляються в погіршення діяльності найважливіших систем його життєзабезпечення. Відзначається значне зростання захворюваності населення, а також виникнення нових, небезпечніших хвороб. Сучасна людина, що живе в несприятливих екологічних умовах, що постійно відчуває стресові навантаження, що призводить до фізичної та розумової втоми, старіння організму і, як наслідок, до різних захворювань.

У зв'язку з цим здоров'я для кожної людини стало запорукою повноцінного, щасливого та тривалого життя. Турбота про здоров'я, підвищення життєвої активності стали невід'ємною частиною сучасної системи цінностей. Зростає кількість людей, які прагнуть підтримувати хорошу фізичну форму, а за необхідності своєчасно отримувати якісні лікувально-оздоровчі послуги.

Розвиток медичного туризму в Україні під час війни стикається з численними викликами, зокрема питанням безпеки та знищенням інфраструктури. Медичний туризм в Україні під час війни має особливі аспекти, які пов'язані з наданням медичної допомоги як військовим, так і цивільним

пацієнтам. Медичні установи, особливо в західних регіонах України, адаптувалися до нових умов, забезпечуючи лікування військових травм.

Незважаючи на виклики війни, українські медичні заклади продовжують надавати важливі послуги як місцевим, так і іноземним пацієнтам, що сприяє розвитку медичного туризму навіть у таких складних умовах. Враховуючи сучасну ситуацію військового стану на території України перспективним є розвиток медичного туризму в післявоєнному часі.

Мета роботи – характеристика поточного стану розвитку медичного туризму в Україні для надання рекомендації щодо ймовірних напрямів його розвитку під час та після війни у нашій країні.

Об'єкт роботи - медичний туризм України.

Предметом роботи виступають особливості організації та проблеми та перспективи розвитку медичного туризму в Україні у період післявоєнної відбудови

В роботі відтворене послідовне вирішення наступних завдань:

- Проаналізувати медичний туризм як об'єкт наукового дослідження;
- Узагальнити чинники розвитку медичного туризму;
- Розглянути історію розвитку медичного туризму України;
- Проаналізувати довоєнний стан розвитку медичного туризму в Україні;
- Дослідити основні тенденції медичного туризму;
- Проаналізувати стан розвитку медичного туризму в Україні під час війни;
- Визначити проблеми медичного туризму в Україні під час війни та окреслити перспективи розвитку медичного туризму в Україні у період післявоєнної відбудови.

Теоретико-методологічною основою та інформаційною базою дослідження виступили праці вітчизняних і зарубіжних вчених і фахівців в галузі управління туризмом. Проблеми й перспективи розвитку туризму викликають великий інтерес в науковців. Це відображено в наукових дослідженнях як зарубіжних та вітчизняних вчених, а саме: проблемами організації туристичної діяльності присвячені роботи Габчак Н., Гнаткович О.,

Кифяка В., Проскури В., Ткаченко Т., Мальської М., Цибухи В., Федорченко В., та інших.

В наукових доробках Ворошилової Г., Гоблик-Маркович Н., Горіної Г., Жаліло Я., Заворуєвої О., Оболенцевої Л., Шацької З. та інших висвітлені теоретичні аспекти діяльності туристичної галузі.

Проблеми розвитку та організації лікувально-оздоровчого туризму, сучасного стану санаторно-курортної бази та курортних територій в Україні знайшли відображення в працях: Богаченко О., Галасюк С, Кифяка В., Нездойминова С., Рутинського М. та Петранівського В., Семенова В. та Литовченко І., Парфіненка А., Карпенко Н. та Карпенка Ю. та інші.

Вивченням проблематичних аспектів розвитку медичного туризму в Україні займаються такі науковці, як Гладкий О., Гнедик Є., Кашина Г., Килівник В., Марчук О., Павлова А., Пашков В., Писаренко Н., Піонтковський В., Поворознюк М., Руда І., Рудий Ю. та інші.

Методи дослідження. Для розв'язання окреслених завдань використовувався комплекс загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, а саме: історичний, описовий, абстрагування, системний аналіз, порівняння та аналіз, групування та систематизація; графічна та графоаналітична візуалізація – для наочного подання результатів дослідження.

Структура та обсяг роботи. Робота викладена на 78 сторінках комп'ютерного тексту, складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Робота містить 4 таблиці, 21 рисунки і список використаних джерел із 43 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Медичний туризм як об'єкт наукового дослідження

Стрімкий розвиток сучасного суспільства зумовлює наявність двох суперечливих тенденцій. З одного боку, це століття інформаційних технологій, для якого характерні процеси глобалізації, урбанізації та прискорення науково-технічного прогресу, що, безперечно, сприяє розвитку суспільства, дозволяє підвищити рівень якості життя, відкриває перед людьми нові можливості. Разом з тим дані процеси можуть негативно впливати на здоров'я людини, знижуючи функціональні можливості організму. Нестача сну, відсутність повноцінного відпочинку, рідкісне перебування на свіжому повітрі, неправильне харчування та нехтування власним здоров'ям призводять до погіршення діяльності найважливіших систем життєзабезпечення організму людини.

У метушні буднів зростають стресові навантаження, у людини накопичується фізична та моральна втома. Багато працюючи і прагнучи все встигнути, люди забувають про своє здоров'я і найчастіше ігнорують сигнали, що посилаються організмом, що може призвести до серйозних негативних наслідків.

З іншого боку, у людей спостерігається зростання інтересу до здорового способу життя. Все більше їх приходить до усвідомлення потреби дбати про своє здоров'я: регулярно займатися фізичними навантаженнями, збалансовано харчуватися, дотримуватись режиму дня та відпочинку, своєчасно здійснювати лікування та профілактику можливих захворювань.

Лікувально-оздоровчий туризм відноситься до найбільш давніх видів туристської індустрії. З античних часів люди навчилися використовувати мінеральні води і лікувальні грязі в лікувальних цілях [6].

В Україні замість терміну «лікувально-оздоровчий туризм» часто вживаються термінів «оздоровчий туризм» та «медичний туризм».

Медичний туризм - це туризм, що ставить головною своєю метою придбання конкретних медичних послуг та/або інших медичних втручань [10].

Оздоровчий туризм - це туризм, що передбачає активний відпочинок, відновлювальну діяльність, спрямовану на відновлення потенціалу людини (фізичної, емоційної, трудової), без застосування лікувальних (медичних) послуг [10].

Лікувально-оздоровчий туризм включає два ключові елементи, це - лікування та оздоровлення. Взяті самостійно компоненти структури характеризують такі види туризму, як медичний та оздоровчий.

Таким чином, головною відмінністю медичного та оздоровчого туризму є безпосередньо мета поїздки. У першому випадку у туриста виникає потреба в лікуванні, тобто, у нього виникли проблеми зі здоров'ям і йому необхідне лікарське втручання. А для туриста, який переслідує оздоровчі цілі, більшою мірою необхідні профілактичні процедури та комфортні умови для відновлення організму.

Однак, у літературі існує певна термінологічна плутанина, пов'язана з визначенням самого поняття «лікувально-оздоровчий туризм».

З метою формування чіткого поняття медичного туризму проаналізовано низку понять, що характеризують його основні риси та показує що у вчених також немає спільної думки щодо трактування цього терміну (рис. 1.1).

У своєму найширшому розумінні медичний туризм являє собою «подорожі за межі місця проживання особи з метою отримання медичного лікування, діагностики стану здоров'я, хірургічного лікування або терапії в поєднанні з дозвіллям та відпочинком» [10].

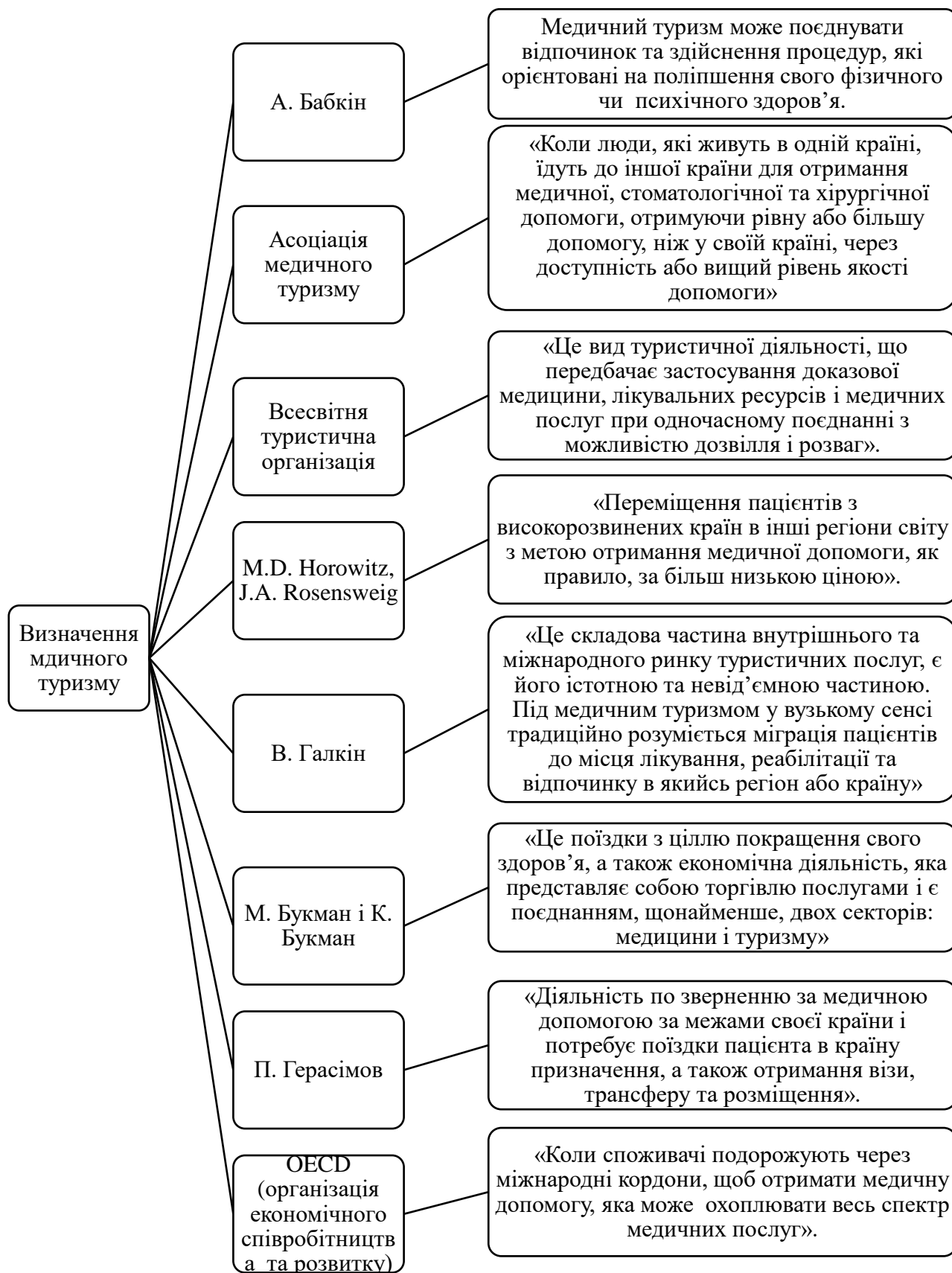

Рис.1.1. Визначення медичного туризму на основі наукових поглядів вітчизняних та зарубіжних вчених

*Джерело: розроблено автором за [19]

Таким чином, медичний туризм - це сфера, яка об'єднує медичні послуги і туризм. Люди подорожують до інших країн для отримання медичної допомоги, чи то через доступніші ціни, високу якість послуг або доступ до специфічних процедур або лікування, які можуть бути недоступні в їхніх країнах. Дане трактування автор роботи бере за основу, яке буде покладено в основу подальшого дослідження.

Медичний туризм є дуже важливою галуззю не лише для туристів та пацієнтів, а й для країн, які їх приймають. На рис.1.2 представлено функції медичного туризму з точки зору різних сфер.

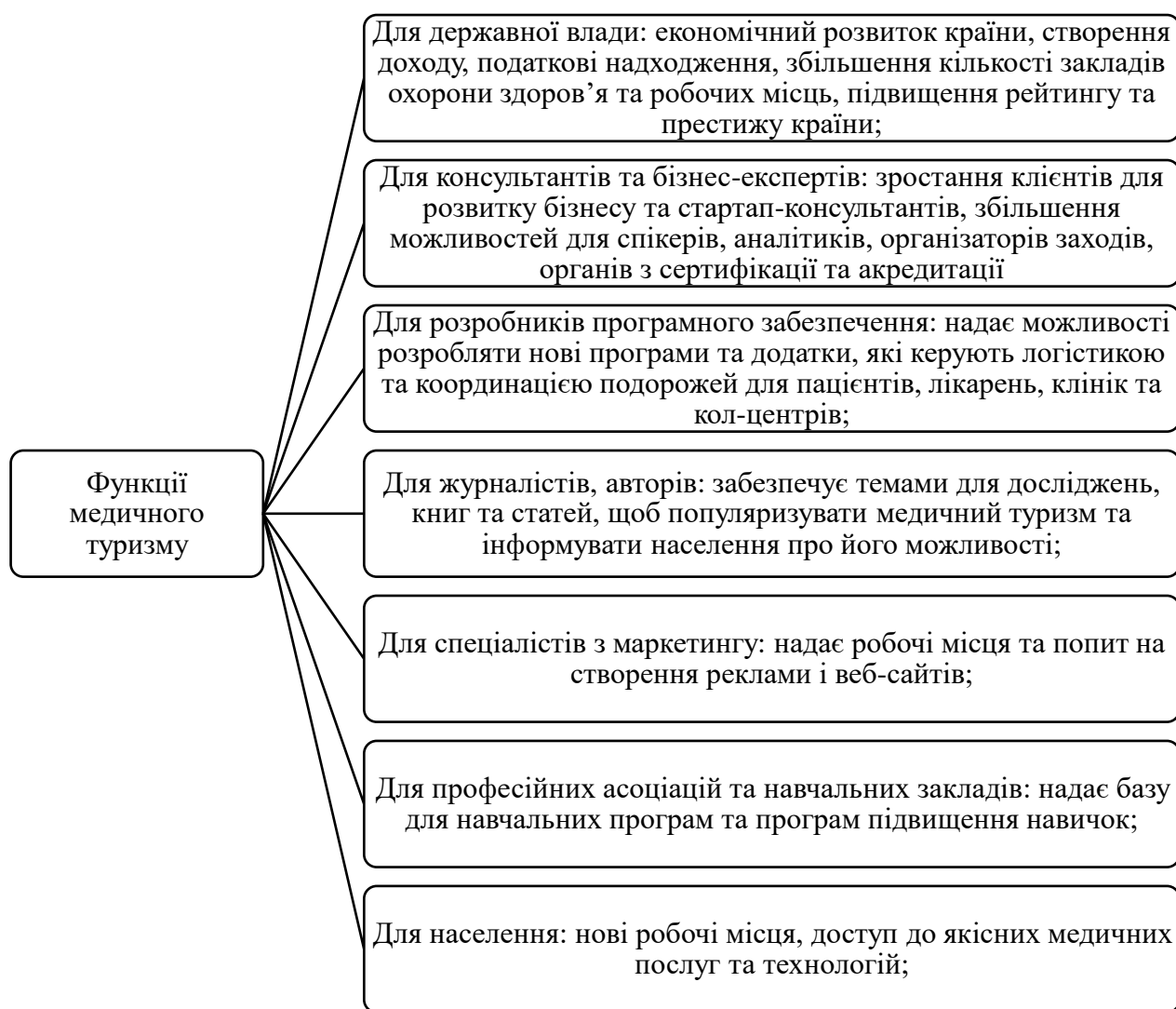

Рис.1.2. Функції медичного туризму з точки зору різних сфер

*Джерело: розроблено автором за [19]

Медичний туризм можна класифікувати за різними критеріями, включаючи тип медичних послуг, місце призначення, мету подорожі та інші фактори.

В залежності від виду захворювання та необхідної медичної допомоги медичний туризм класифікується (рис.1.3):

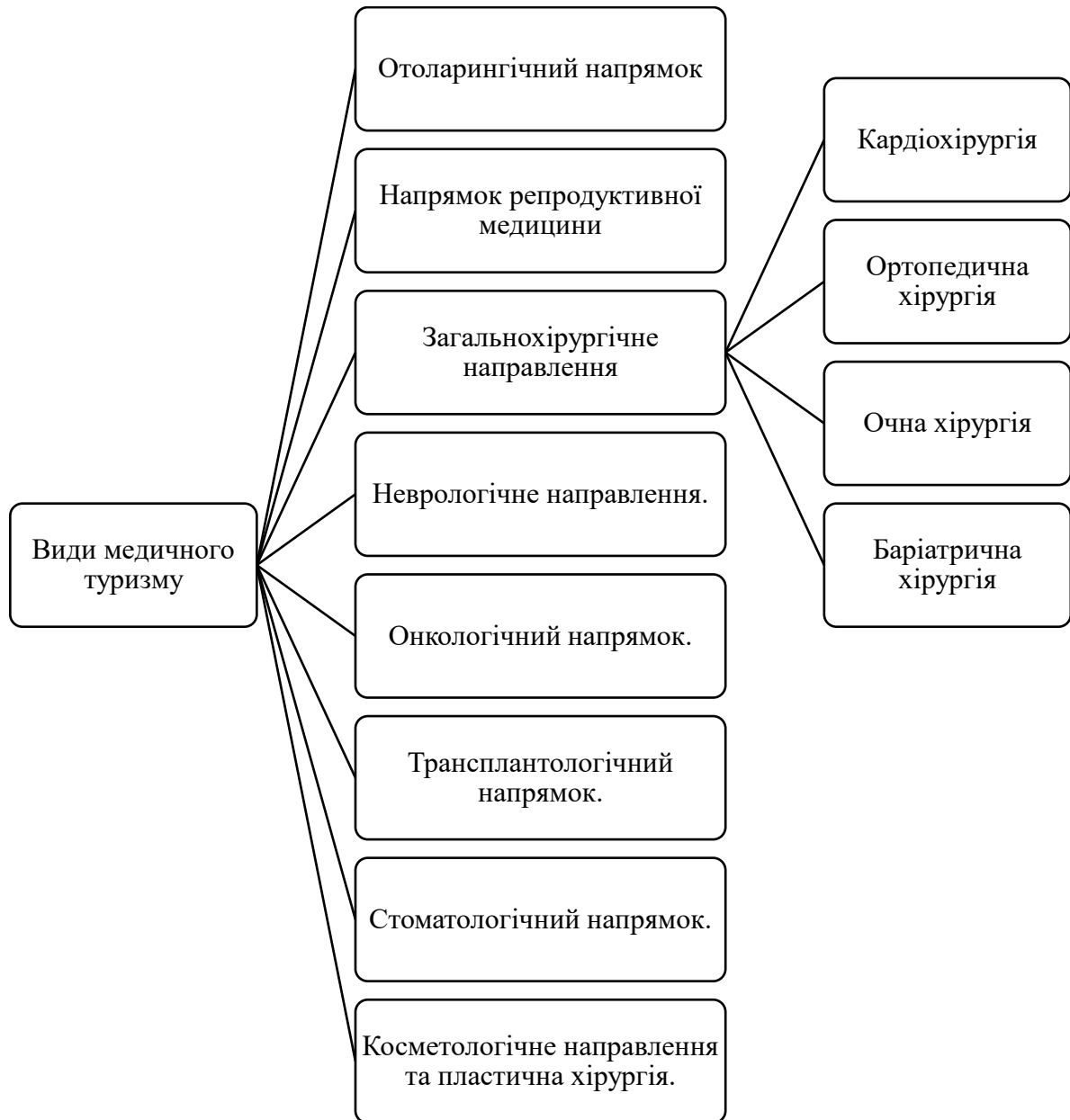

Рис.1.3. Класифікація медичного туризму в залежності від напрямку медичної допомоги

**Джерело: розроблено автором за [36]*

Таким чином, медичний туризм в залежності від напрямку медичної допомоги може бути структурований за різними типами медичних послуг, які отримують пацієнти під час свого візиту.

Ще одним цікавим та досить спірним критерієм класифікаційної оцінки медичного туризму є типологізація за рівнем легальності здійснення медичних процедур, яка зустрічається в деякій літературі (рис.1.4).

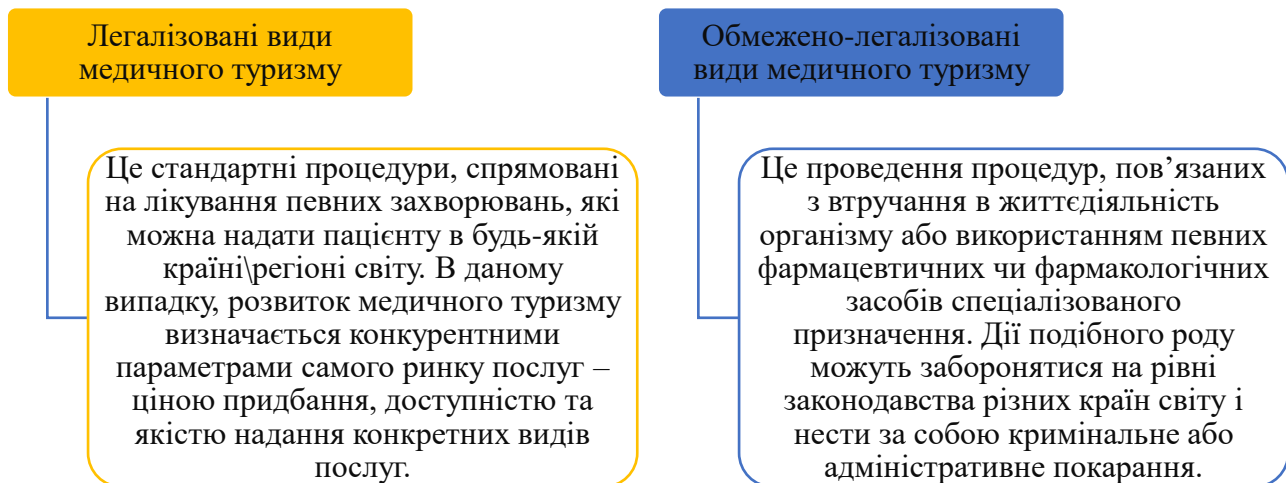

Рис.1.4. Види медичного туризму за рівнем легальності здійснення медичних процедур

*Джерело: розроблено автором за [19]

Також розрізняють такі види медичного туризму (рис.1.5).

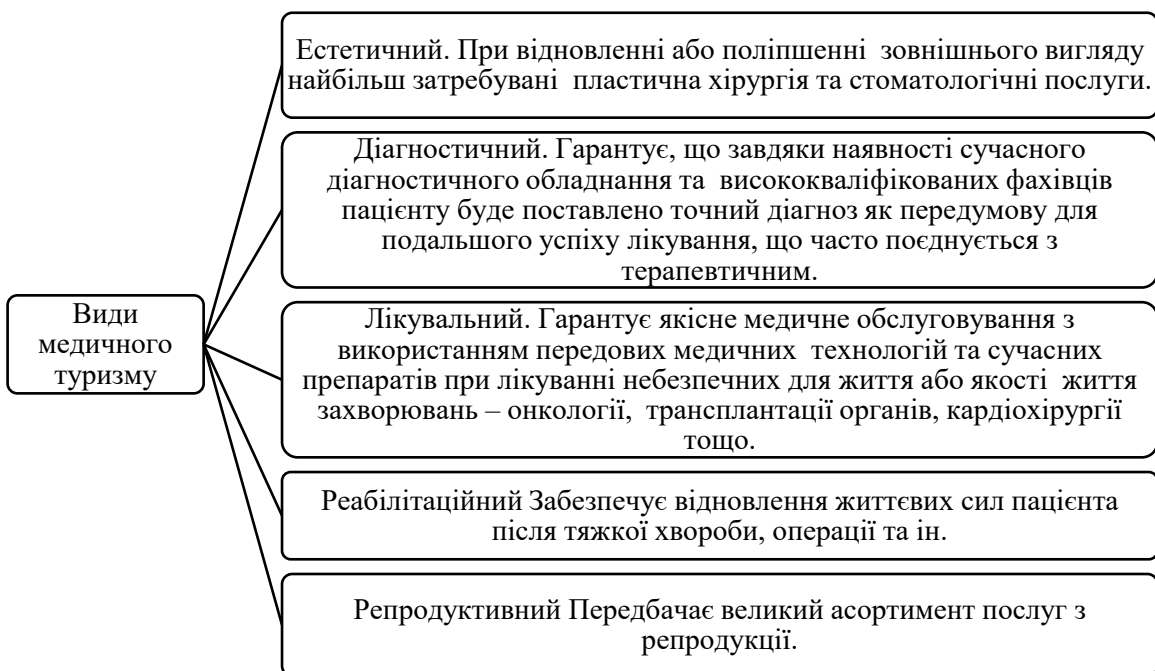

Рис.1.5.Види медичного туризму

**Джерело: розроблено автором за [14]*

На рис.1.6 представлено основні характеристики медичного туризму.

Рис.1.6. Основні характеристики медичного туризму

**Джерело: розроблено автором за [19]*

Як бачимо з рис.1.6 медичний туризм характеризується доступністю медичних послуг, швидким доступом до лікування, можливістю поєднання лікування з відпочинком та наданням конфіденційних послуг.

Медичний туризм дозволяє вирішити такі основні завдання розвитку економіки, які представлені на рис.1.7.

Рис.1.7. Завдання, які можна вирішити за рахунок медичного туризму

**Джерело: розроблено автором за [9]*

Отже, медичний туризм - це практика подорожей за кордон з метою отримання медичних послуг. Це може включати лікування, хірургічні операції, діагностику або реабілітацію. Ця форма туризму стає все популярнішою, оскільки люди шукають доступніші ціни, більшу доступність або вищу якість медичної допомоги, яку вони можуть отримати у своїй країні. Місця, які є популярними для медичного туризму, зазвичай мають високо кваліфікованих лікарів, сучасні медичні заклади і часто пропонують широкий спектр послуг.

1.2.Чинники розвитку медичного туризму

Для того щоб виявити фактори розвитку медичного туризму, необхідно вивчити мотиви туристів. Так, для поїздок, що здійснюються в рамках медичного туризму, можна виділити три основні цілі:

1. Лікування. Являє собою комплекс медичних послуг, спрямованих на лікування будь-якого захворювання; виробляється тільки за направленням лікарів.

2. Оздоровлення та профілактика захворювань. Полягає у проведенні різних заходів щодо запобігання можливим хворобам, а також загальному зміцненню здоров'я людини.

3. Відновлення організму. Необхідно для покращення будь-яких функцій організму, придбання нових фізичних і моральних сил після великих навантажень, сильного стресу й інше.

Таким чином, головне завдання організації медичного туризму полягає у комплексному формуванні факторів, здатних задовольнити потреби туристів у лікуванні та відновленні певних функцій організму людини.

Чинниками називають внутрішні причини, що впливають на процеси розвитку туристично-рекреаційної системи, а умовами - зовнішні причини, що не визначають характер та властивості системи. Умови створюють лише природну та соціально-економічну обстановку. Основний вплив формування туристсько-рекреаційних систем мають саме чинники.

На медичний туризм впливає безліч чинників, які можуть сприяти чи обмежувати його розвиток. Проте серед науковців немає одностайної думки щодо їх класифікації (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Класифікація чинників розвитку медичного туризму за різними підходами науковців

Автор	Чинники розвитку
Яковенко І.	природні; соціально-культурні; демографічні; економічні; історичні; екологічні.
Преображенський В.	чинники, які породжують потреби у створенні територіальної рекреаційної системи і реалізують її. Вони можуть бути територіально нелокалізуючими та локалізуючими, а їх дія просторово диференційована.
Дунець А.	- основні (природні, соціально-культурні, економічні);

	- додаткові, без яких туризм не здатний розвиватися ефективно (підприємництво та інформаційний чинник).
Месерлі Б. Айвз Дж.Д. Баденков Ю. Котляков В.	зростання міського населення; збільшення вільного часу та доходів; мобільність; розвиток інформаційних технологій, що дозволяють отримати швидко якісну інформацію про природні та культурні ресурси регіонів; привабливість, доступність, туристичний імідж.
Іванов С.	- зовнішні (задані чи непрямі, на які неможливо впливати прямо): природно-географічні; культурно-історичні; економічні; соціальні; демографічні; політико-правові; технологічні; екологічні; - внутрішні (зумовлені активними діями): матеріально-технічні; підтримка зі сторони державних органів; підвищення значимості засобів у рекламі та просуванні туристичних послуг; забезпеченість сфери туризму кадрами; приватно-державне партнерство у сфері туристичних послуг.
Мироненко Н. Твердохлебов І.	соціально-економічні; чинники, пов'язані з ресурсами природного та антропогенного походження; інфраструктурні чинники; географічне розміщення.
Орлова В. Щербакова А.	чинники, які діють незалежно від діяльності медичних установ (політичні, економічні, соціально-демографічні); чинники, які сприяють розвитку медичного туризму, активно використовуються організаціями у своїй діяльності.

**Джерело: розроблено автором*

Як бачимо з табл. 1.1 науковці виділяють різні чинники розвитку медичного туризму, ми виділимо та проаналізуємо найбільш важливі на нашу думку (рис.1.8).

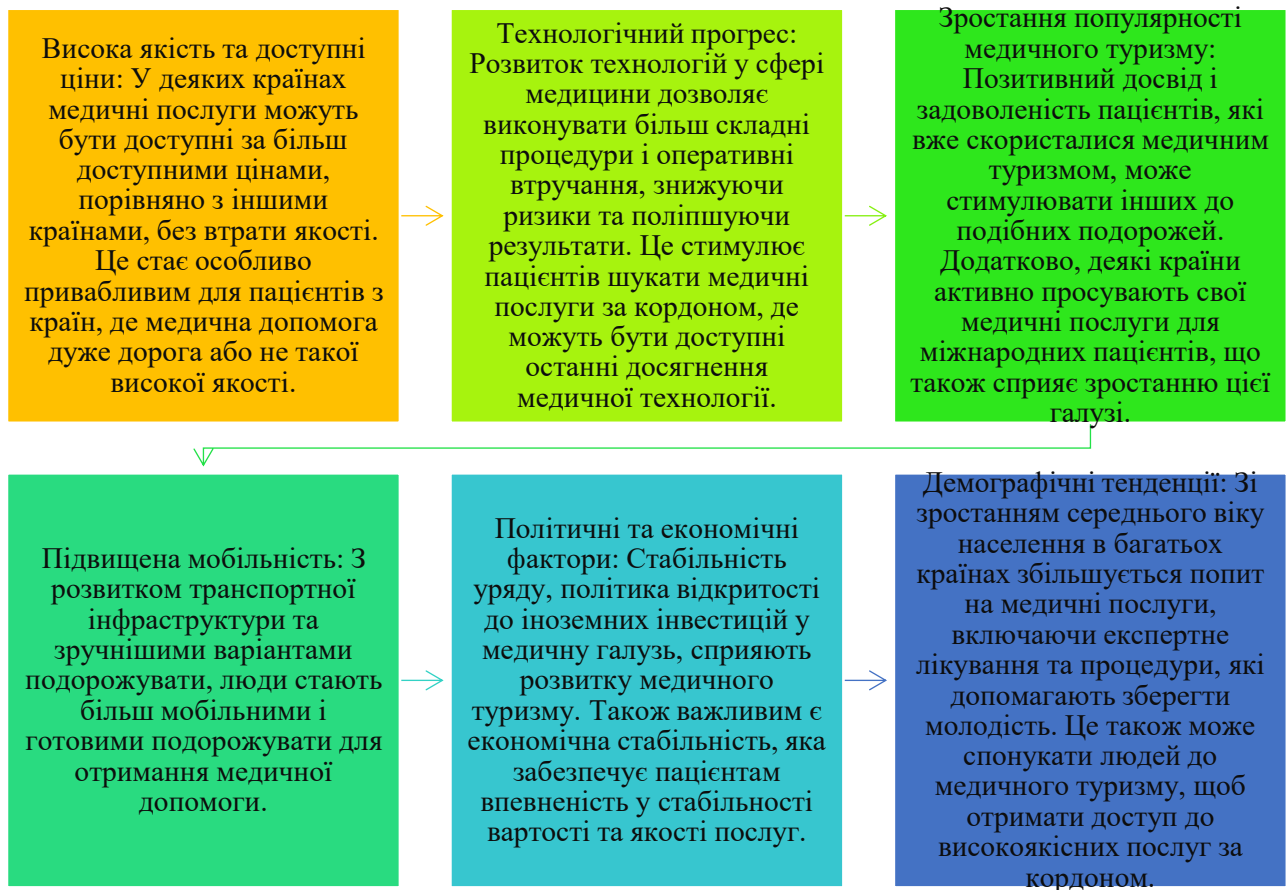

Рис.1.8. Чинники розвитку медичного туризму

**Джерело: розроблено автором*

Розвинена інфраструктура є одним із ключових факторів розвитку медичних комплексів та установ. Від цього безпосередньо залежить їх конкурентоспроможність та становище на ринку туристичних послуг.

В даний час суспільство не обмежене у виборі місця відпочинку, в усьому світі представлено безліч різних варіантів. Люди можуть самостійно вибрати країну, місто, засіб розміщення та пакет додаткових послуг виходячи зі своїх переваг та можливостей.

Туристи обирають місце відпочинку за різними критеріями: місце розташування, наявність певного виду послуг, транспортна доступність, умови розміщення, співвідношення між ціною та якістю, рівень сервісу та інші. Для залучення туристів і підвищення конкурентоспроможності підприємствам, які

надають послуги в рамках медичного туризму, необхідна розвинена інфраструктура, сучасне медичне обладнання та методи лікування.

Важливою складовою будь-якого виду туризму, у тому числі і медичного, є рівень кваліфікації персоналу та якість обслуговування. При наданні послуг медичного характеру кваліфікація спеціаліста має вагомим значення, і саме від його професіоналізму залежить підсумковий результат. Також на рівень задоволеності туристів впливає і загальне враження від обслуговування. В сучасному світі рівень сервісу є важливим аспектом у будь-якій діяльності, пов'язаній з наданням послуг, і найчастіше саме високоякісний сервіс стає одним із ключових факторів для залучення туристів. Тому для успішного розвитку всієї галузі та окремих підприємств, зокрема, необхідно приділяти особливу увагу підбору персоналу, його підготовці та перепідготовці.

Воєнні конфлікти можуть впливати на розвиток медичного туризму у кілька способів:

- Послуги для військових. Воєнні зони та області конфліктів часто потребують медичної допомоги для військових та цивільних жителів. Це може сприяти розвитку медичних центрів, спеціалізованих на лікуванні поранених або людей з військовими травмами.
- Потреба у відновлювальному та реабілітаційному лікуванні. Після воєнних конфліктів багато людей потребують реабілітації та відновлення після травм. Це може сприяти розвитку медичного туризму в країні з високим рівнем експертизи у відновленні та реабілітації.
- Медична допомога для жертв війни. Люди, які стали жертвами війни, можуть шукати медичну допомогу за межами своєї країни через не достаток медичних ресурсів або недостатню якість лікування внаслідок військових дій.
- Посилення медичної інфраструктури. Для забезпечення медичної допомоги в умовах війни чи після неї може знадобитися покращення медичної інфраструктури в країні. Це може стати каталізатором для розвитку медичного туризму в цій країні.

Ці фактори враховують вплив воєнних конфліктів на медичний туризм і показують, як вони можуть впливати на розвиток медичної сфери та міжнародну медичну допомогу.

Ще однією характерною рисою медичного туризму є той факт, що перебування туристів у оздоровниці має бути достатньо тривалим, як правило, близько трьох тижнів. Це пояснюється тим, що ефективність реалізованих послуг з лікування може бути досягнуто тільки при комплексному та тривалому впливі на організм людини.

До складу туристичного продукту включаються також культурно-пізнавальні, розважальні та інші види послуг. Медичні процедури займають більшу частину в розпорядку дня туристів, але у них є вільний час, який необхідно організувати. Для цього проводять заходи різного спрямування: це можуть бути змагання з гри в шахи, інтелектуальні вікторини, майстер-класи з приготування страв та багато іншого. Також на території комплексу можуть бути спеціально обладнані приміщення для організації дозвілля, наприклад, кінотеатр, бібліотека чи басейн.

Завдяки цьому, в рамках медичного туру людина може зайнятися не тільки вирішенням проблем зі здоров'ям, а й повноцінно відпочити, відволіктися від проблем, насолодитися природою, зайнятися спортом, побувати на різних заходах, познайомитися з новими людьми та багато іншого. Все це в комплексі дозволить людині не тільки вилікуватися або зміцнити здоров'я, але і покращити свій емоційний стан, завести корисні звички, спробувати щось нове, отримати заряд бадьорості і, після закінчення відпочинку, повернутися до звичайного життя відпочилим і повним сил.

На підставі вищесказаного можна зробити висновок про те, що для розвитку медичного туризму необхідне формування матеріально-технічної бази і створення комфортних умов для організації дозвілля туристів. При цьому слід враховувати соціальні, вікові, фізичні та інші особливості відпочиваючих: пропозиція має бути сформовано таким чином, щоб кожен зміг вибрати для себе підходяще заняття.

Економічні чинники характеризуються структурою економіки, рівнем життя місцевого населення тощо. Вплив економічних чинників на туризм головним чином зумовлений тим, що між тенденціями розвитку туризму та економіки спостерігається тісний зв'язок. Існує пряма залежність між економічним розвитком країни, обсягом національного доходу та матеріальним добробутом її громадян. Тому, держави з розвинутою економікою зазвичай лідирують на міжнародному ринку за кількістю туристичних подорожей своїх громадян. Від економічного стану країни залежать не лише доходи населення, але й рівень розвитку матеріально-технічної бази, та інфраструктури туризму. До економічних чинників належать також інфляція, відсоткові ставки, коливання реальних обмінних курсів валют. Розвиток туризму дуже чутливий до того, у якій фазі економічного циклу – підйому (спаду) знаходиться не лише національна, але й світова економіка.

Вартість медичних послуг: багато хто не має матеріальної можливості медичного страхування у своїй країні через високу вартість або обмежене наповнення. Лікування в інших країнах, включаючи трансфер та проживання, може виявитися значно дешевшим. За менші гроші туристи можуть отримати більш якісне та уважне обслуговування.

Доступність туризму - стосується як появи на ринку авіа компаній-лоукостерів, так і тенденції зниження прикордонних формальностей, що спостерігаються у світі, а також розробки у держав планів розвитку туризму. У зв'язку з цим спостерігається зростання кількості країн, що спеціалізуються на наданні цього виду послуг.

Медичний туризм як вид бізнесу може мати високу рентабельність, проте він схильний до великого числа різного роду ризиків. Інформаційний чинник у туризмі, як і багатьох інших галузях економіки, має вирішальне значення. Форма та якість надання інформації визначають формування туристичного образу медичної бази.

Етно-соціальні чинники розвитку медичного туризму характеризують чисельність і структуру населення, національний склад, міграції, урбанізація

тощо. Серед соціальних чинників розвитку туризму, насамперед, слід виокремити збільшення тривалості вільного часу населення (скорочення робочого дня, збільшення тривалості щорічних відпусток), що у поєднанні із підвищенням життя населення означає приплив нових потенційних туристів. Зі збільшенням тривалості вільного часу населення в туризмі позначилися дві тенденції – дроблення відпускнуго періоду, та зростання нетривалих подорожей.

Туристичні подорожі стають менш тривалими, але частішими. У зарубіжній літературі це явище отримало назву «подорожі з інтервалами». Замість однієї тривалої щорічної подорожі перевага надається дещо коротшій (наприклад, двотижневий відпочинок влітку на морі, тижневий – взимку в горах, а також декілька подорожей у вихідні та святкові дні). Подібні подорожі означають зростання активності та мобільності туристів.

Таким чином, медичний туризм має низку особливостей, що визначають фактори його розвитку. В основі цього виду туризму лежать три основні складові, серед яких: розвинена інфраструктура, висококваліфікований персонал та сучасне медичне обладнання та методи лікування.

1.3. Методи дослідження медичного туризму

Сьогодні науково-практичним завданням є дослідження медичного туризму, яке базується на відповідній методології, що включає в себе методи, прийоми, техніку, процедури та операції дослідження та поєднує їх в ієрархічну систему, основною ціллю якої є пошук найкращих шляхів розв'язання поставлених завдань.

Для дослідження медичного туризму використовуються методи, які представлені на рис.1.9.

Рис.1.9. Методи дослідження, використані в роботі

**Джерело: розроблено автором*

Метод опису - це науковий метод, що використовується для детального, точного і систематичного опису об'єктів, явищ або процесів.

Метод опису використовується як перший крок у дослідницькій роботі, де важливо детально зрозуміти об'єкт або явище перед подальшим його аналізом або інтерпретацією [11].

Метод опису використовувався у роботі для детального представлення основних характеристик та чинників розвитку медичного туризму.

Метод порівняння - це науковий метод, який використовується для аналізу схожостей і відмінностей між двома або більше об'єктами, явищами, теоріями або ідеями.

Метод порівняння дозволяє систематично вивчати схожість і відмінність між різними об'єктами або явищами, що може призвести до нових відкриттів і сприяти розвитку наукового знання.

У дослідницькій роботі метод порівняння використовувався під час аналізу різних визначень щодо медичного туризму на основі поглядів вітчизняних та

зарубіжних вчених, тим самим порівнюючи та шукаючи схожості в їх визначеннях.

Метод абстрагування - це науковий метод, що використовується у роботі для виділення або виокремлення основних або загальних характеристик, ідей або принципів з комплексних об'єктів або явищ. Цей метод дозволяє спрощувати складність дійсності, ідентифікуючи ключові аспекти, які можуть бути аналізовані окремо для кращого розуміння або застосування.

У роботі метод абстрагування був використаний для виділення основних принципів та чинників, що впливають на медичний туризм, шляхом узагальнення наявних даних і відокремлення їх від більш другорядних деталей. Це дозволило сфокусуватися на загальних закономірностях, які були важливі для розуміння суті медичного туризму.

Метод групування - це науковий метод, що використовується у цій роботі для групування чинників розвитку медичного туризму, класифікації об'єктів, явищ або даних на основі їхніх спільних характеристик або властивостей. Цей метод дозволяє вченим організувати велику кількість інформації у структуровані категорії або групи, що полегшує подальший аналіз і розуміння досліджуваного явища.

Метод групування застосовувався у роботі для класифікації даних та інформації про медичний туризм за певними критеріями, що полегшило аналіз та систематизацію. Це сприяло впорядкованому викладу матеріалу.

Графічний метод - це науковий метод, який використовує графіки, діаграми, схеми та інші візуальні засоби для представлення в роботі даних, взаємозв'язків або концепцій. Цей метод дозволяє відобразити інформацію в зрозумілій та доступній формі, що допомагає вченим аналізувати і розуміти результати своїх досліджень [11].

У роботі графічний метод використовувався для візуалізації даних і результатів дослідження. Діаграми та графіки щодо кількості санаторно-курортних закладів у регіонах України за 2019-2021 рр., кількість ліжко-місць в тих самих закладах, все це допомагало у розумінні та сприйнятті інформації.

Метод аналізу - це систематичний підхід до дослідження об'єкта, явища або даних з метою розкриття їхньої структури, властивостей, взаємозв'язків або значущості. Цей метод використовується у роботі для розбору складних аспектів досліджуваного об'єкта з метою зрозуміння його функціонування та виявлення закономірностей.

Для глибокого вивчення певних аспектів медичного туризму, розбиття їх на складові та вивчення взаємозв'язків між ними було використано саме метод аналізу у роботі. Це дозволило отримати більш детальне уявлення про дослідження.

Системний аналіз - це методологія дослідження та управління, яка спрямована на аналіз складних систем з точки зору їхньої структури, взаємозв'язків та поведінки. Цей підхід базується на ідеї того, що системи складаються з взаємопов'язаних елементів, і розуміння їх функціонування вимагає розгляду системи в цілому, а не окремих її частин. В роботі системний аналіз дозволив оцінити вплив взаємозв'язків між різними компонентами на розвиток медичного туризму в цілому.

Історичний метод - це підхід до дослідження, який базується на використанні історичних джерел та аналізі подій, які відбувалися у минулому, з метою зрозуміння та пояснення причин, характеру та наслідків цих подій.

Для вивчення розвитку медичного туризму з плином часу у роботі було використано історичний метод. Проаналізувавши історичні дані, можемо виявити тенденції та закономірності, які впливають на поточний стан галузі.

Завдяки поєднанню різноманітних методів дослідження, в роботі комплексно розкрито такий процес як розвиток медичного туризму, враховуючи його історичні особливості, проблеми, тенденції та перспективні проекти.

Таким чином, за допомогою вище перелічених методів та підходів дослідження, можна більш детально розглянути, аналізувати та вивчити медичний туризм та його перспективи розвитку.

Висновки до розділу 1

Медичний туризм - це сфера, яка об'єднує медичні послуги і туризм. Люди подорожують до інших країн для отримання медичної допомоги, чи то через доступніші ціни, високу якість послуг або доступ до специфічних процедур або лікування, які можуть бути недоступні в їхніх країнах.

Медичний туризм може включати різні види медичних послуг, такі як хірургічні операції, косметична хірургія, лікування хронічних захворювань, стоматологія, реабілітація та інші. Цей вид туризму також може включати медичні обстеження та консультації.

Деякі з переваг медичного туризму включають доступніші ціни за медичні послуги, швидкий доступ до лікування, високий стандарт медичних послуг у деяких країнах та можливість поєднати лікування з відпочинком. Однак існують і ризики, такі як мовні бар'єри, які можуть ускладнити комунікацію з медичним персоналом, а також можливість виникнення ускладнень під час подорожі або лікування.

Загалом, медичний туризм продовжує зростати в популярності і стає все більш доступним для людей з різних країн, що шукають якісну та доступну медичну допомогу.

Медичний туризм можна класифікувати за різними критеріями, такими як медична послуга, напрямок подорожі, тип установи тощо.

Виявлено, що на даний час немає одностайної думки серед науковців щодо класифікації чинників, які впливають на розвиток медичного туризму. Тому, автором кваліфікаційної роботи запропоновано такі групи: економічні, інфраструктурні, етно-соціальні, туристичного попиту, історичні, адміністративно-управлінські, інформаційні, кадрового забезпечення, інновацій та ініціатив бізнесу.

РОЗДІЛ 2

РОЗВИТОК МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ УКРАЇНИ ДО ПОЧАТКУ ВІЙНИ

2.1. Історія розвитку медичного туризму України

Витоки медичного туризму можна знайти в давній історії кожного континенту. Прагнення людей піклуватися про своє здоров'я сприяло виникненню та розвитку, притягуючи відвідувачів оздоровчих центрів починаючи з давніх часів. З часом і розвитком технологій, у тому числі транспортних, лікувально-оздоровчі (медичні) центри стають більш доступними для великої кількості людей, що подорожують у лікувальних цілях.

У таблиці 2.1 представлено основні етапи розвитку медичного туризму у світі.

Таблиця 2.1

Основні етапи розвитку медичного туризму у світі

Період	Основні події та тенденції
Давні часи	Люди подорожують до священних місць і лікувальних джерел, таких як грецькі та римські термальні ванни.
Середньовіччя	Паломництво до святих місць з метою лікування, зокрема до монастирів, де зберігалися та використовувалися лікувальні трави.
XVIII століття	Розвиток курортів у Європі, таких як Баден-Баден у Німеччині та Бат у Великобританії.
XIX століття	Виникнення бальнеологічних курортів у Європі, популярність санаторного лікування у Швейцарії, Австрії, Чехії.
Початок XX століття	Виникнення перших медичних центрів та клінік, що спеціалізуються на лікуванні іноземних пацієнтів, таких як клініка Майо в США.
1950-ті роки	Розвиток пластичної хірургії у Сполучених Штатах та Європі. Люди починають подорожувати до країн з нижчими цінами на медичні послуги.
1980-ті роки	Підвищення інтересу до медичного туризму в Азії, особливо в Індії та Таїланді, завдяки доступності високоякісних медичних послуг за нижчими цінами.
1990-ті роки	Стрімкий розвиток Інтернету, що сприяє поширенню інформації про медичний туризм та можливості лікування за кордоном.

2000-ті роки	Вибухове зростання популярності медичного туризму в багатьох країнах, включаючи Мексику, Коста-Ріку, Туреччину, Малайзію, Сінгапур. Виникнення міжнародних акредитацій для медичних установ (JCI).
2010-ті роки	Активний розвиток медичного туризму в країнах Східної Європи, таких як Польща, Угорщина, Чехія. Зростання популярності медичного туризму в країнах Близького Сходу, таких як Об'єднані Арабські Емірати.
Сучасний період	Посилення тренду на телемедицину та цифрові технології в медичному туризмі. Розвиток медичних кластерів та спеціалізованих медичних міст, наприклад, Дубай Хелскер Сіті (Dubai Healthcare City) в ОАЕ.

**Джерело: розроблено автором*

Як бачимо розвиток медичного туризму розпочався ще в стародавні часи, коли мандрівники з усього світу вирушали у далекі краї у пошуках якісної медицини. Можна сміливо сказати, що концепція медичного туризму давня, як сама медицина.

Історія медичного туризму в Україні сягає своїми коріннями кілька століть назад, але значний розвиток він отримав у останні десятиліття. Важливим фактором, що сприяв цьому, була стабільність української медичної системи та розвиток сучасних технологій у лікувальних закладах країни.

Медичний туризм в Україні має багаторічну історію, яка пов'язана з унікальними природними ресурсами, культурним надбанням і розвитком медичної галузі. Розвиток цього сектору відбувався поступово, з різними етапами, кожен з яких відіграв важливу роль у формуванні сучасного обличчя медичного туризму в країні.

На рис.2.1 представлено особливості розвитку медичного туризму в Україні.

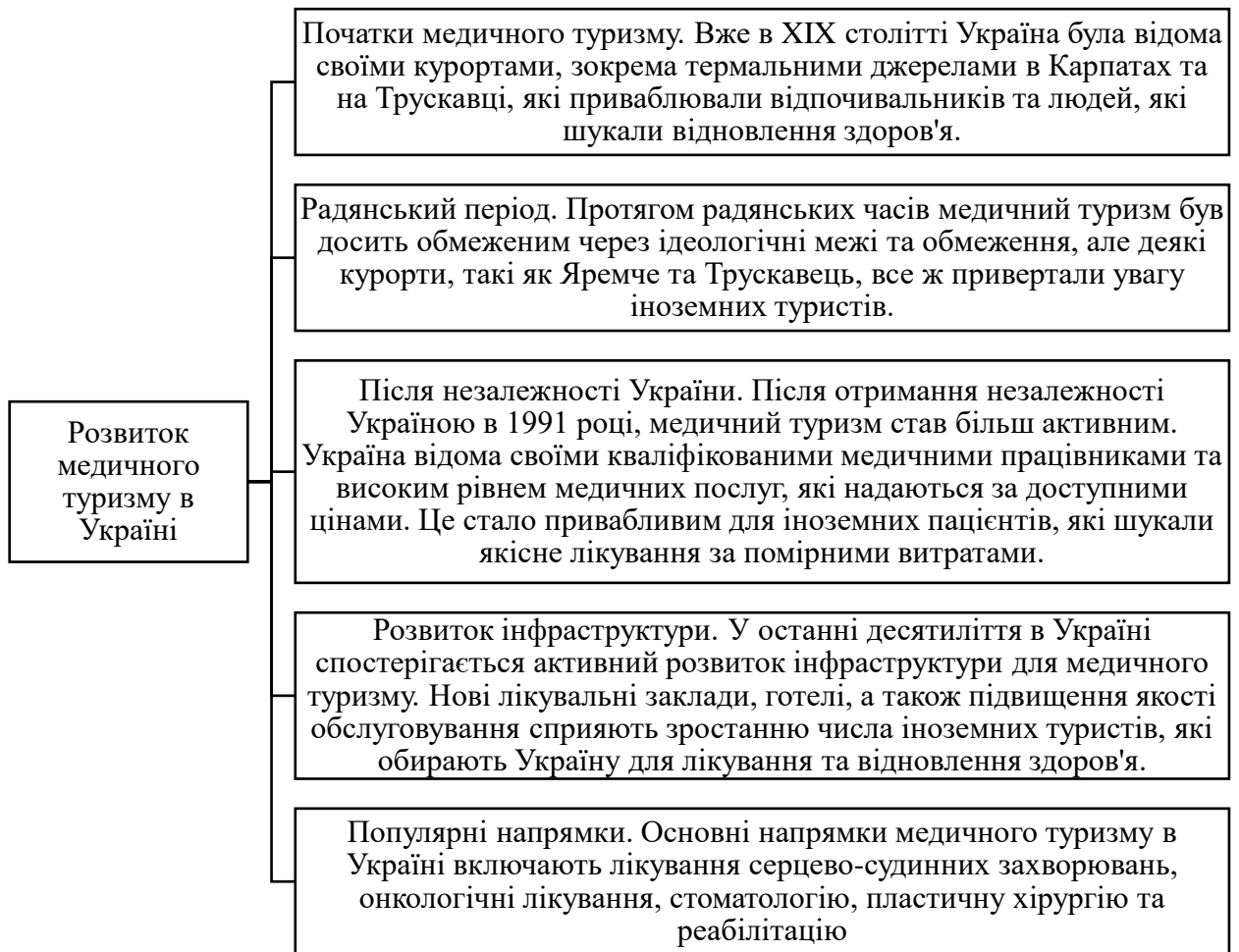

Рис.2.1. Особливості розвитку медичного туризму в Україні

**Джерело: розроблено автором на основі [24]*

Перші відомі письмові згадки про рекреаційно-туристичну діяльність на території сучасної України належать до часів Стародавньої Греції. У Північному Причорномор'ї було засновано міста-колонії, найбільшими з яких були Тіра (тепер Білгород-Дністровський), Олівія (Миколаївська обл.), в яких використовували лікувальні води, грязі місцевих озер та лиманів. Перші згадки про родовища лікувальних вод на заході України (Моршин, Немирів, Поляна, Синяк, Любень Великий) датовані XVI ст. На території України, перші державні заходи щодо розвідки мінеральних джерел та їх експлуатації з лікувальною метою проводилися з 1717 року. У другій половині XVIII ст. в Україні розпочався стрімкий розвиток курортів. Здійснювалося будівництво водолікарень, готелів, будинків для приїжджих, відбувалася комерціалізація

курортної справи, тривали дослідження та пошуки нових родовищ бальнеологічних джерел [39].

До кінця XIX ст. починається створення перших туристичних бюро, які займаються організацією туризму: у 1896 р. - у Ялті, потім у Галичині (Львів, Чернівці, Перемишль), освоєння рекреаційно-туристичних місцевостей у Яремчі, Ворохті, Криворівні та ін. [39].

У 1867 р. почало функціонувати Одеське бальнеологічне товариство, де розроблялися методики використання лікувальних факторів, а також правила спрямування хворих на курорти. До Першої світової війни більшість курортів Галичини, Придніпровської України перебували як у приватному, так і державному віданні. У 20-х роках XX ст. почали функціонувати перші будинки відпочинку – спочатку на Донбасі, а згодом і в інших регіонах України. Згодом було відкрито санаторії в Миргороді (1917 р.), Слов'янську (1922 р.), курорти Ворзель (1932 р.), Березівські мінеральні води (1926 р.) та ін. [39].

Найважливішим санаторно-курортним районом України до 1941 р. вважалася Одеса. Тут у 50 санаторно-рекреаційних закладах щороку оздоровлювалися до 150 тис. осіб. Проблеми грязелікування та бальнеотерапії та інші питання санаторно-курортного лікування досліджуються з 1928 р. Одеським науково-дослідним інститутом курортології [39]. Інакше розвивалася рекреаційно-туристична діяльність у Західній Україні, яка була поділена між Польщею (Галичина та Волинь), Румунією (Буковина) та Чехословаччиною (Закарпаття). Найкраще ця галузь була розвинена у Галичині. Тут функціонували курорти європейського значення (Трускавець, Моршин, Черче, Немирів), були відбудовані санаторії та пансіонати, здійснювалася реконструкція зелених насаджень. Більшість курортів належали приватним особам.

Дуже слабо було розвинуто санаторно-курортну діяльність на Буковині. У період між двома світовими війнами туризм набув значного розвитку. Найпопулярнішими туристичними центрами стали Яремче, Ворохта, Криворівня, Коростів, Гребенів, Славське. Значний внесок у розвиток туризму у Західній Україні у 1924-1939 рр. внесло краєзнавчо-туристичне товариство

«Плай», яке розробляло туристичні маршрути, організовувало екскурсії, мало свої турбази, розвивало видавничу діяльність. З 1937 суспільство видавало щомісячний журнал з краєзнавства та туризму «Наша Батьківщина».

У 1930-х роках найбільшими туристичними центрами стали Київ, Одеса, Чернігів, Кам'янець-Подільський, Харків, Запоріжжя. Почали функціонувати туристичні круїзи Дніпром і Чорним морем. Під час Другої світової війни курорти та санаторії були частково або повністю знищені, пограбовані, особливо у Східній Україні. Курорти Західної України постраждали менше, більшість із них продовжували функціонувати. У післявоєнний період (до початку 50-х рр.) фактично було завершено відновлення курортів України. Почалося широкомасштабне будівництво нових курортів на Закарпатті. Відкрилася Ужгородська філія Одеського науково-дослідного інституту курортології (1965 р.) [39].

Активний розвиток туризму в Україні припадає на 1950-ті роки. Міжнародний туризм розвинувся слабо. Лише невелика частина громадян України могла відвідувати зарубіжні країни, що було пов'язано із значними бюрократичними перешкодами, невеликим відсотком забезпечених людей та існуванням значної кількості населення, яка віднесена до категорії «невиїзні». Багато міст та територій в Україні були заборонені для в'їзду іноземних туристів. Основними центрами міжнародного туризму були Київ, Одеса, Львів, та деякі інші міста. У 1960-80-х роках структура туристичних послуг була акцентована на екскурсійному обслуговуванні та організації планових маршрутів [39].

Вперше незалежна Україна заявила про себе як про самостійного партнера на ринку туризму на Варшавському туристичному ярмарку та туристичному салоні в Познані 1993 року, уклавши понад 300 контрактів, переважно щодо прийому туристів у країні. Основою відродження туристичної індустрії стало створення державного комітету з туризму та курортів України, запровадження міжнародних стандартів, що регулюють туристичну діяльність, ліцензування підприємств, установ, фірм та компаній у сфері туризму. 1994 року розпочалася атестація готельно-туристичних підприємств, було організовано перший в

Україні Міжнародний туристичний салон «Україна-94», у роботі якого взяли участь 79 фірм із 26 країн Європи, Азії, Африки, Північної Америки, а також 226 вітчизняних фірм.

На початку 2000-х років в Україні почали з'являтися перші приватні клініки та медичні центри, які пропонували якісні медичні послуги за відносно невелику вартість порівняно з країнами Західної Європи та Північної Америки. Це стало одним із факторів, які сприяли появі медичного туризму в Україні.

Поступово, українські медичні заклади отримували міжнародні сертифікати якості та визнання, що ще більше привертало іноземних пацієнтів. Особливо це стосується таких напрямків як косметологія, стоматологія, кардіологія, трансплантація органів та хірургічні операції.

Україна поступово стає відомою на світовій арені як медичний туристичний напрямок, і цей тренд очікується продовжуватися в майбутньому.

2.2. Довоєнний стан розвитку медичного туризму в Україні

Важливим кроком розвитку медичного туризму стало створення Української Асоціації Медичного Туризму в 2013 році. УАМТ – це некомерційна організація, головним завданням якої є популяризація України як напрямку медичного туризму, підвищення якості медичних послуг в країні та допомога місцевим жителям в закордонному лікуванні, яка також є членом Всесвітньої Асоціації Медичного Туризму та представлена в Громадській Раді при МОЗ України. За невеликий час існування організація досягла величезних результатів та стала однією з найактивніших та авторитетніших асоціацій медичного туризму серед країн Центральної та Східної Європи. Сьогодні до асоціації входить більше 100 державних медичних організацій та міжнародні клініки з 14 країн світу.

На рис.2.2 представлено основні напрямки медичного туризму в Україні (Додаток А).

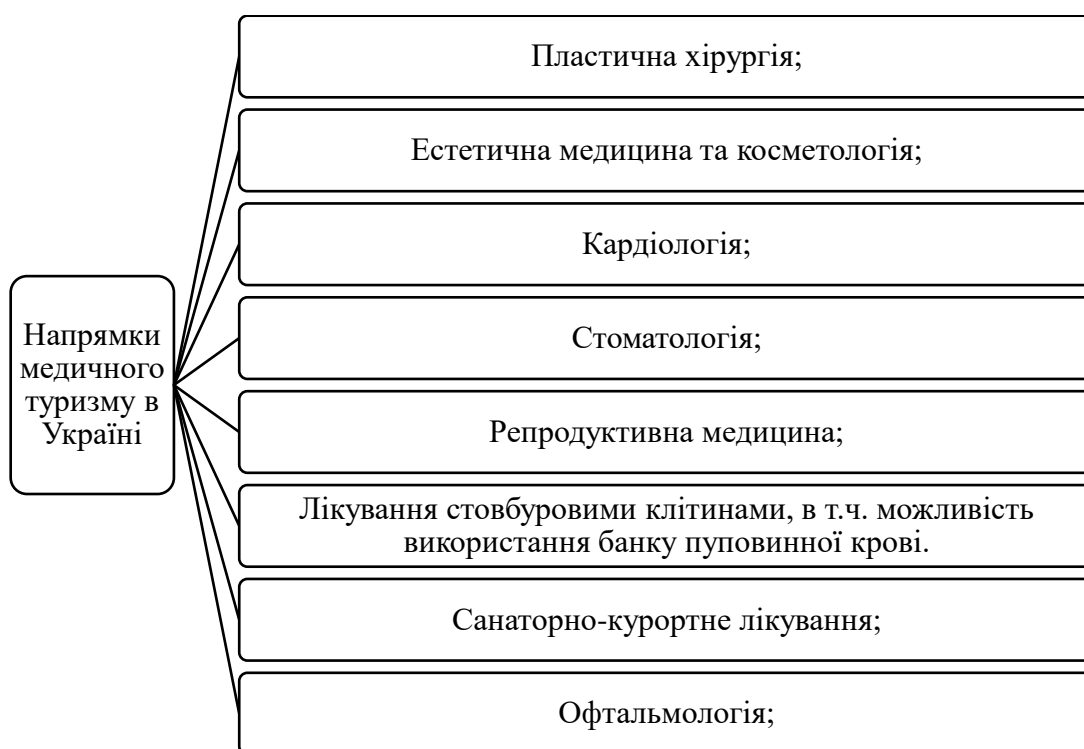

Рис.2.2. Основні напрямки медичного туризму в Україні

**Джерело: розроблено автором на основі [24]*

Аналізуючи рис.2.2 бачимо, що Україна має кілька основних напрямків медичного туризму, які приваблюють як місцевих, так і міжнародних туристів. Ці напрямки охоплюють широкий спектр медичних послуг, від стоматології до складних хірургічних втручань. Ось основні напрями медичного туризму.

Пластична хірургія – українські клініки пластичної хірургії стали відомими завдяки високому рівню професіоналізму та своїм сучасним обладнанням для надання високоякісних послуг. Основні послуги можуть включати підтяжку обличчя, ринопластику, ліпосакцію та інші процедури.

Естетична медицина та косметологія – цей напрям медичного туризму в Україні розвивається дуже швидкими темпами. Завдяки професіоналізму наших фахівців, люди можуть скористатися такими процедурами як омолодження, лазерної терапії, ботоксу та догляду за шкірою.

Кардіологія – кардіологічні центри України пропонують якісну діагностику та лікування таких захворювань як серцево-судинні. Сюди входить стентування, інвазивна кардіологія та інші процедури.

Стоматологія – стоматологічні клініки України відомі своїми доступними цінами і високоякісними послугами які надаються нашими професіоналами. Такі послуги включають імплантацію зубів, ортодонція, лікування карієсу та естетична стоматологія.

Репродуктивна медицина – клініки України, які спеціалізуються на репродуктивній медицині можуть запропонувати такі високоякісні послуги як лікування безпліддя, екстракорпоральне запліднення, сурогатне материнство та інші.

Терапія стовбуровими клітинами – в Україні пропонуються передові методи лікування з використанням стовбурованих клітин. У країні також є банки пуповинної крові, які дозволять зберігати стовбурові клітини для подальшого використання.

Санаторно-курортне лікування – відомі курорти України пропонують реабілітаційне та профілактичне лікування з використанням природних ресурсів, таких як мінеральна вода, грязелікування та інші природні методи.

Офтальмологія – українські клініки пропонують сучасні методи лікування очних захворювань, таких як катаракта, лазерна корекція зору, глаукома та інші втручання хірургічним шляхом.

До пандемії COVID-19 та війни, в Україні ці напрямки були основними в медичному туризмі. Пандемія та війна, безумовно, вплинули на всі сфери життя, включаючи медичний туризм.

Хоча багато медичних закладів продовжують приймати людей, труднощі з матеріально-технічними забезпеченням, економікою та безпекою можуть призвести до зменшення кількості наданих послуг та кількості іноземних туристів.

Варто згадати, що в мирний час і за відсутності пандемії в Україні були всі можливості для розвитку і розширення медичного туризму завдяки своїм конкурентоспроможним цінам і високоякісними послугами.

Як зазначає Державне агентство розвитку туризму України, медичний туризм є одним із пріоритетних напрямків як внутрішнього так і в'їзного

туризму. На сьогоднішній день, в Україні досі не фіксується, скільки людей приїхало саме з оздоровчою та лікувальною метою. Відсутня єдина статистика, яка б показала реальні цифри та дала б змогу оцінити кількість іноземних пацієнтів в Україні, та робити релевантні прогнози на майбутнє [21].

Чимало іноземців уже надають перевагу українському медичному туризму. Переваги лікування в Україні представлені на рис.2.3.

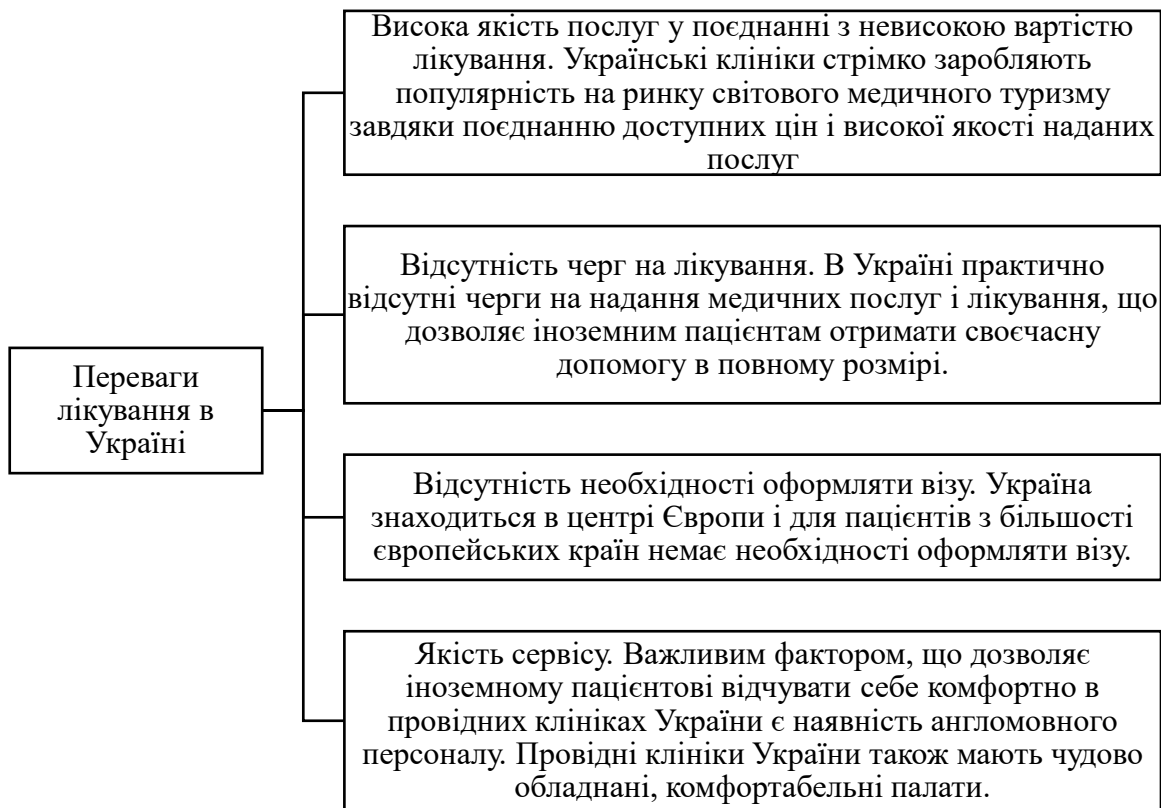

Рис.2.3 Переваги лікування в Україні

**Джерело: розроблено автором на основі [24]*

Переваги медичного туризму в Україні включають високу якість медичних послуг за доступними цінами, широкий спектр медичних напрямків, можливість поєднання лікування з відпочинком, відсутність мовного бар'єру та швидкий доступ до необхідних процедур. Ці фактори роблять Україну привабливою для пацієнтів з усього світу.

За даними Міжнародної асоціації лікарів медичного туризму, у 2012-му в Україну по медичну допомогу приїхали 44 тис. іноземців, у 2018 році – близько

60 тис. таких туристів, 2019 року Україну відвідало близько 65 тисяч іноземних пацієнтів лише з метою лікування.

На особу вони витратили близько 2,8 тисячі доларів, що принесло в українську економіку близько 182 мільйонів доларів. Водночас з метою оздоровлення в'їхало близько ста тисяч пацієнтів, що принесло в економіку близько ста мільйонів доларів.

Іноземці, які приїжджали в Україну на лікування та реабілітацію походять з різних країн. В основному, це були туристи з країн СНД, оскільки близькість і відсутність мовних бар'єрів сприяли збереженню цього потоку туристів; європейські країни, такі як Німеччина, Польща, Італія, Франція, Великобританія та інші, як тоді, так і зараз, були важливим джерелом надходження туристів; інші країни, такі як Ізраїль, США, Канада, Китай та Індія, демонструють різні тенденції залежно від економічної та політичної ситуації.

До пандемії і початку повномасштабної війни медичний туризм в країні демонстрував стійке зростання. Згідно з отриманими даними, кількість іноземних туристів з кожним роком збільшувалася, що показує зростання довіри до української медицини і привабливості природних умов для її розвитку.

У 2020-2021 роках через обмеження на поїздки кількість туристів, які приїжджали в Україну, значно скоротилася, тобто загальна тенденція свідчить про зниження кількості туристів. За даними Державної прикордонної служби України, в 2020 році в країну приїхало близько 3.4 мільйона іноземців, що на 75% менше, ніж в 2019 році, коли в країну приїхало близько 13.7 мільйонів іноземців. У 2021 році ситуація стала трохи кращою, але кількість туристів залишалася значно нижчою, ніж до пандемії.

У 2020 році багато туристів не могли подорожувати через пандемію та пов'язані з нею карантинні обмеження. Більшість клінік були зосереджені на лікуванні місцевих пацієнтів та дотриманні протоколів безпеки.

Початок повномасштабної війни у 2022 році також мав значний вплив на приплив іноземних туристів. Багато з них уникали поїздок в Україну через небезпеку і нестабільність ситуації. Однак, незважаючи на таку складну

ситуацію, деякі медичні установи продовжували приймати пацієнтів, особливо з сусідніх регіонів. Сусідні європейські країни, такі як Польща та Німеччина продовжували відвідувати Україну проте вже частіше з іншими цілями, як гуманітарна допомога та ділові поїздки.

Лідерами у медичному туризмі є Київ, Закарпаття, Прикарпаття, Приазов'я, Одеса, Рівне та Дніпро. Водночас найкращі клініки з української клітинної терапії розташовані у Києві — їх у столиці близько десяти. Своєю чергою, західна Україна може похизуватися оздоровчими центрами, озокеритом та мінеральними термальними водами. На Одещині можна вилікувати репродуктивні та ортопедичні захворювання [35]. Рівне відомий онкологічними клініками, що пропонують сучасні методи діагностики та лікування раку. У місті також добре розвинена система реабілітаційних центрів, які допомагають відновлюватися після важких захворювань та операцій. Дніпро, своєю чергою, славиться кардіологічними клініками, які пропонують якісну діагностику і лікування серцево-судинних захворювань, включаючи операції на серці. У місті також є трансплантаційний центр, де проводять операції з пересадки органів.

Важливою складовою медичного туризму є санаторно-курортне лікування, яке базується на наявності на відповідній території природних рекреаційних ресурсів, розвиненої оздоровчої інфраструктури, сучасного медичного обладнання, кваліфікованого медперсоналу тощо.

Інфраструктура санаторно-курортного лікування являє собою сукупність специфічних взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих елементів виробничого, соціального та інституційного призначення, необхідних і достатніх для ефективного функціонування туристської галузі, забезпечення нормального доступу туристів до ресурсів та їх належного використання з метою медичного туризму, а також для життєдіяльності підприємств індустрії туризму.

Розміщення є одним із найважливіших елементів туризму. Немає розміщення (немає ночівлі) – немає туризму.

Дані щодо показників кількості санаторно-курортних та оздоровчих закладів в Україні представлено на рис.2.4.

Аналізуючи представленні дані рис. 2.4 бачимо, що у 2021 році в Україні функціонувало 10 458 лікувально-оздоровчих закладів, у 2020 році 11 063, а у 2019 році 11 620 [12]. Тобто кількість таких об'єктів поступово скоротилася за 2 роки на 1 164 одиниці. Також важливо зауважити, що в 2021 р. у приватній власності знаходилось близько 70 % об'єктів санаторно-курортного комплексу України, у державній та комунальній лише 30 %. Цей результат свідчить про домінування приватного сектору в галузі, що покращує гнучкість але підвищує чутливість до економічних коливань.

Аналіз даних за 2019-2021 роки показує, що кількість санаторіїв та оздоровчих закладів в Україні суттєво зменшилася. Причинами зменшення є: зниження платоспроможності населення, нестабільна ситуація, бойові дії на Сході України, пандемія COVID-19. Проте, значна частина приватної власності в цій сфері може сприяти швидкому відновленню і адаптації до нових умов в майбутньому.

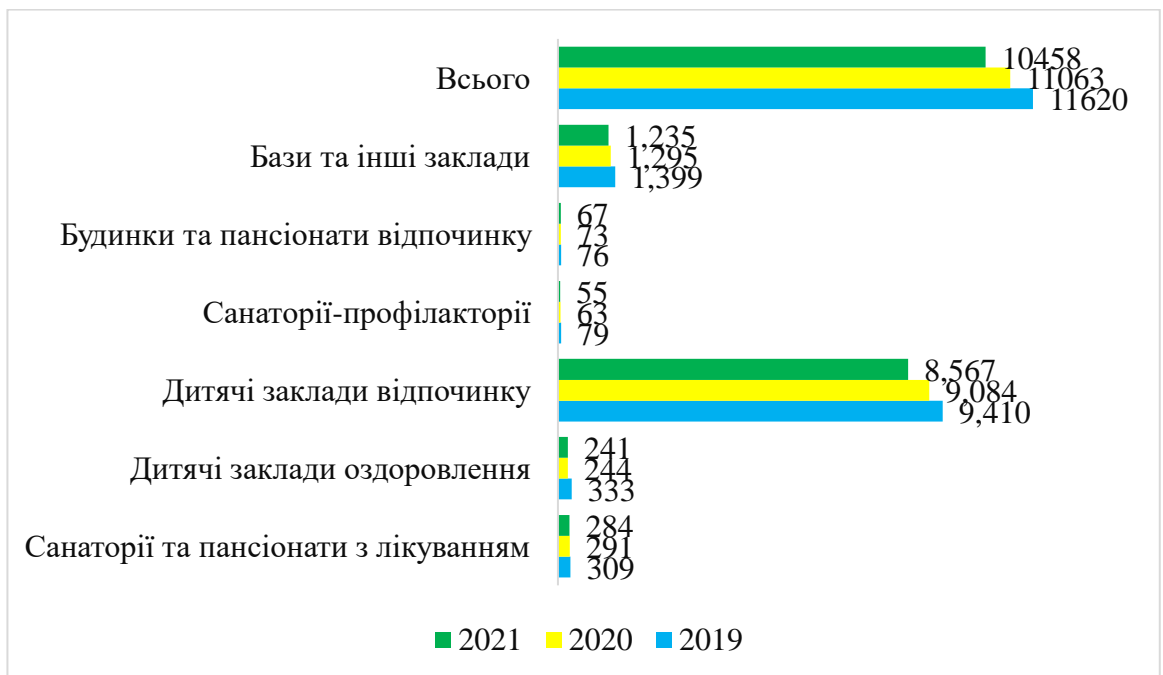

Рис.2.4.Кількість санаторно-курортних та оздоровчих закладів в Україні, 2020 - 2021 рр.

**Джерело: розроблено автором за даними [12]*

Структура санаторно-курортних та оздоровчих закладів України у 2021 році представлено на рис.2.5. З представлених даних бачимо, що 79% усіх санаторно-курортних та оздоровчих закладів України становлять дитячі заклади відпочинку. 12% усієї структури санаторно-курортних та оздоровчих закладів України належить базам відпочинку. Усі інші види санаторно-курортних та оздоровчих закладів України становлять в межах 1-3% структури.

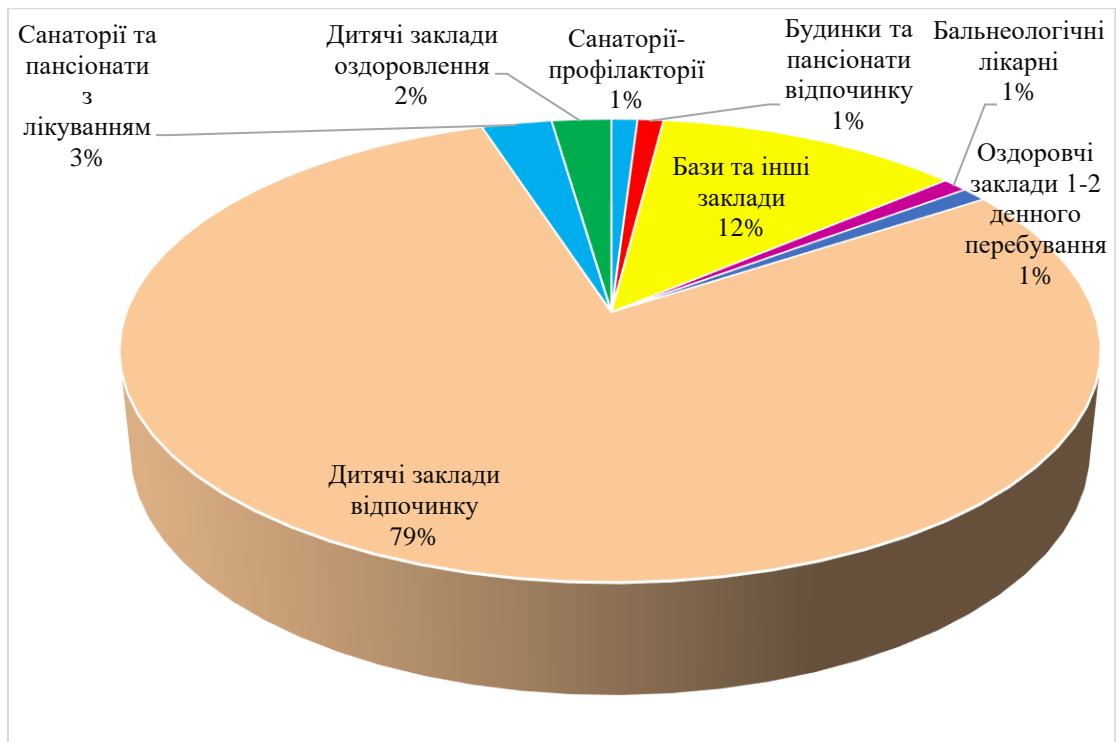

Рис.2.5. Структура санаторно-курортних та оздоровчих закладів України на 2021 рік

**Джерело: розроблено автором за даними [12]*

Таким чином бачимо, що станом на 2021 рік найбільшу питому вагу складають дитячі заклади відпочинку 79%.

Переважна більшість санаторно-курортних та оздоровчих закладів знаходиться поза межами курортних та природоохоронних територій – 1 086 закладів. На території курортів розташовано 512 закладів, зокрема це санаторії різних видів, пансіонати та бази відпочинку (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Показники кількості та місця розміщення санаторно-курортних та оздоровчих закладів (юридичні /фізичні особи-підприємці) в Україні за 2020-2021рр.

Заклади лікувально-оздоровчої сфери	Курорт		Територія національного парку		Інше	
	2020 р.	2021 р.	2020 р.	2021 р.	2020 р.	2021 р.
Санаторії та пансіонати з лікуванням	83	83	2	2	84	81
Дитячі санаторії	18	18	2	2	83	81
Пансіонати з лікуванням	6	6	-	-	6	6
Дитячі заклади оздоровлення цілорічної дії, дитячі центри	3	3	-	-	11	10
Санаторії-профілакторії	3	3	-	-	52	47
Бальнеологічні лікарні	-	-	-	-	3	3
Будинки відпочинку	-	-	-	-	14	15
Пансіонати відпочинку	9	9	2	2	42	42
Бази відпочинку, інші заклади відпочинку	389	389	23	23	800	798
Оздоровчі заклади 1- 2 денного перебування	1	1	-	-	5	3
Разом	512	512	29	29	1 100	1 086

**Джерело: розроблено автором за даними [12]*

Як бачимо Україна володіє досить великою часткою закладів санаторно-курортного профілю, що є позитивним аспектом для лікувальної та рекреаційної діяльності.

Показники функціонування санаторно-курортних та оздоровчих закладів в Україні за 2019-2021рр представлено на рис.2.6. [12]

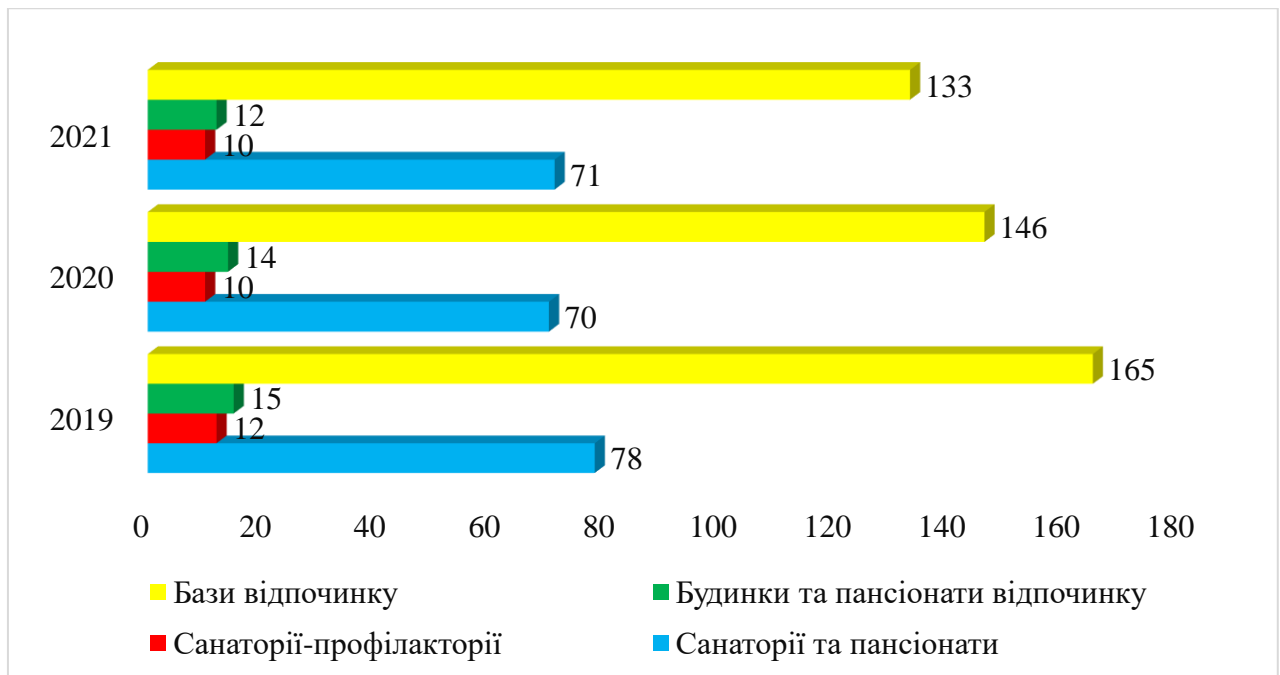

Рис.2.6. Кількість ліжко-місць в санаторно-курортних та оздоровчих закладах України протягом 2019-2021рр.

**Джерело: розроблено автором за даними [12]*

На жаль з рис.2.6 бачимо негативну тенденцію до зменшення кількості ліжко-місць в санаторно-курортних та оздоровчих закладах України протягом 2019-2021рр. Причиною зменшення є застаріла матеріально-технічна база санаторно-курортних закладів, асортимент та якість послуг гірші за світовий рівень, тобто це знижує конкурентоспроможність санаторно-курортного комплексу України.

Соціальні та політичні фактори зниження кількості ліжко-місць включають в себе нестабільну політичну ситуацію, а саме бойові дії по всій території країни, а також відтік населення, тобто еміграція.

Пандемія COVID-19 та карантинні обмеження призвели до зменшення туристичних потоків і тим самим до зменшення кількості ліжко-місць в санаторно-курортних та оздоровчих закладах.

У 2021 р. більшість споживачів надало перевагу базам відпочинку – 765 064 осіб, що 9 124 осіб (1,2 %) менше попереднього року, та санаторіям (358 243

осіб), кількість яких скоротилась на 61 307 осіб (14,6 %) порівняно з 2019 р. (рис.2.7).

Також загальна кількість осіб, які перебували у санаторно-курортних та оздоровчих закладах України протягом аналізованих років скоротилась на 76 327 осіб (5,7 %). Це може свідчити проте що туристи не бажають відпочивати у закладах де застаріла матеріально-технічна база, не впроваджуються інновації та поганий сервіс.

Рис.2.7. Кількості осіб, що перебували у санаторно-курортних та оздоровчих закладах України у 2019-2021 рр.

**Джерело: розроблено автором за даними [17]*

Україна має великий рекреаційний потенціал з використання клімату, мінеральних вод, лікувальних грязей, морського купання, купання в процесі відновлювального лікування. В Україні є всі типи курортів, включаючи бальнеологічні, грязьові, бальнеогрязьові та кліматичні курорти.

Дані щодо кількості санаторно-курортних закладів у регіонах України за 2019-2021 рр. [12, 17] представлено на рис.2.8.

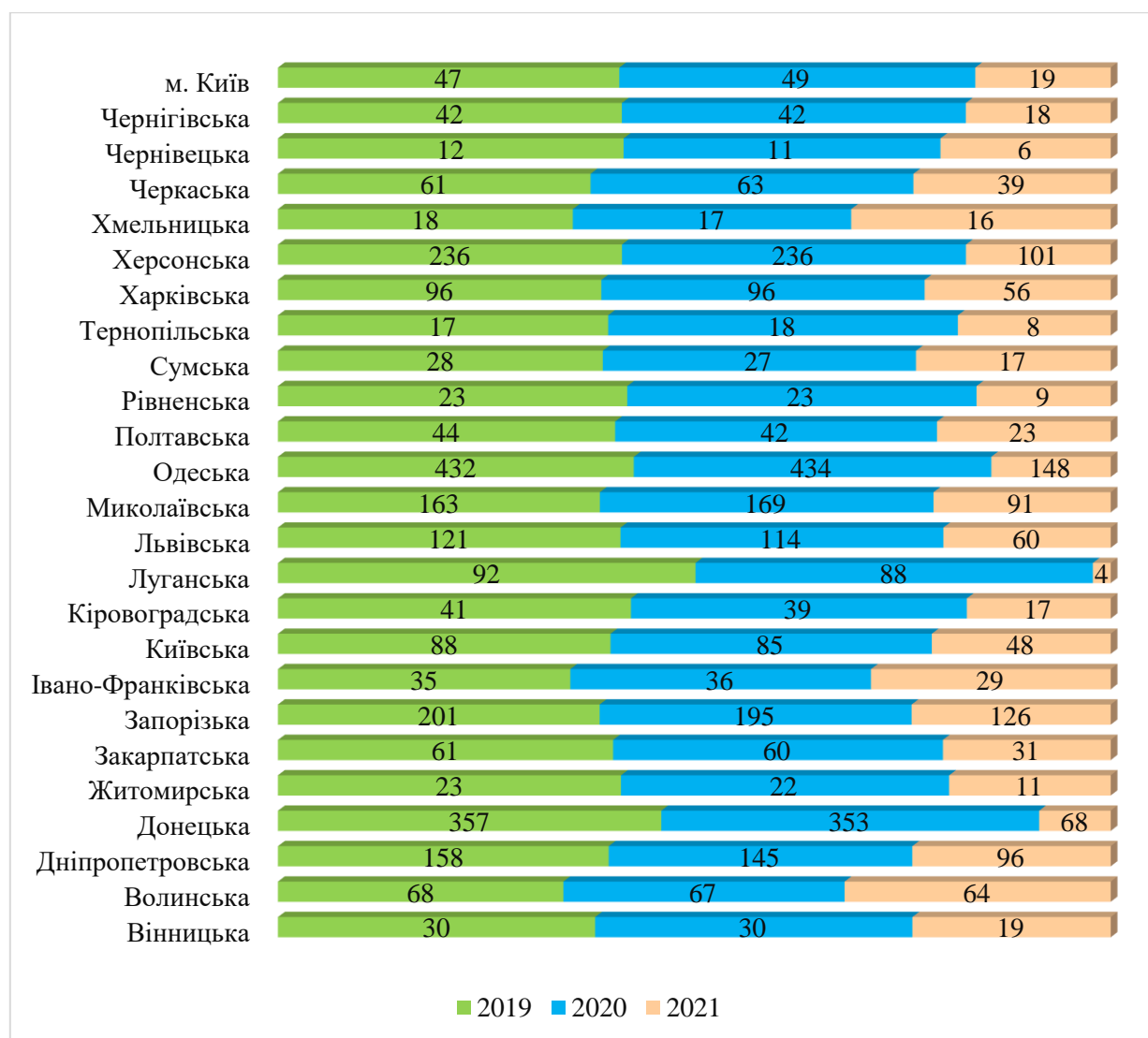

Рис.2.8. Кількість санаторно-курортних закладів у регіонах України за 2019-2021 рр.

*Складено автором за даними [12, 17]

З даних рис.2.8. бачимо, що розподіл санаторно-курортних закладів на території України є нерівномірний. Лідерами серед регіонів за кількістю санаторно-курортних закладів є Львівська – 63 од. (8,5 %). Донецька – 57 од. (7,7 %), Київська (46 од.), Дніпропетровська (45 од.), та Одеська (41 од.) області. Найменші показники у Кіровоградській – 7 закладів (0,94 %), Сумській та Чернівецькій по 8 од. (1,1 %) відповідно, та Волинській – 9 од. (1,2 %) областях.

В більшості областей України половина – це дитячі санаторії. До таких областей належать Вінницька, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Київська, Кіровоградська, Луганська, Миколаївська, Рівненська, Сумська,

Тернопільська, Херсонська, Черкаська, Чернівецька, і Чернігівська. Так, у Миколаївській області із 7 дитячих санаторіїв, Херсонській – 6, а у Сумській та Чернівецькій – 3. А у лідерів, навпаки, у Львівській 5 од. (10 %), та Одеській – 9 од. (28 %). Дані області, завдяки їх великій ресурсній базі, є лідерами санаторно-курортного лікування. Їх курорти мають статус державного, й міжнародного значення.

На території України знаходиться 55 санаторія - профілакторія, які створені при великих підприємствах для лікування своїх працівників. Вони майже усі місцевого значення. Найбільша кількість цих лікувальних закладів розташована у промислових регіонах країни. Перше місце займає Донецька область (18 %), на другому – Дніпропетровська (12,5 %), на третьому – Луганська (9,8 %). Також перші позиції належать Запорізькій (7,6 %), Київській (6,7 %), Одеській (4 %), Львівській і Харківській (3,6 %) областям.

На території України розміщено близько 40 курортів. Відзначимо, що їх більшість розташована на Азово-Чорноморському узбережжі, та Українських Карпатах

Класифікація курортів за наявності природних лікувальних ресурсів та їх географічним розташування представлено на рис.2.9. Таким чином, ми бачимо, що курорти України поділяються за наявністю природних лікувальних ресурсів на кліматичні, бальнеологічні та кліматично-бальнеологічні. Кліматичні курорти зосереджені в Миколаївській області, де основним лікувальним фактором є клімат. Бальнеологічні курорти, що використовують мінеральні води, розташовані в Полтавській, Харківській, Львівській, Закарпатській та Вінницькій областях. Курорти, що поєднують в собі лікувальні фактори як клімату, так і бальнеотерапії, розташовані в Одеській, Херсонській, Київській, Івано-Франківській, Запорізькій та Донецькій областях.

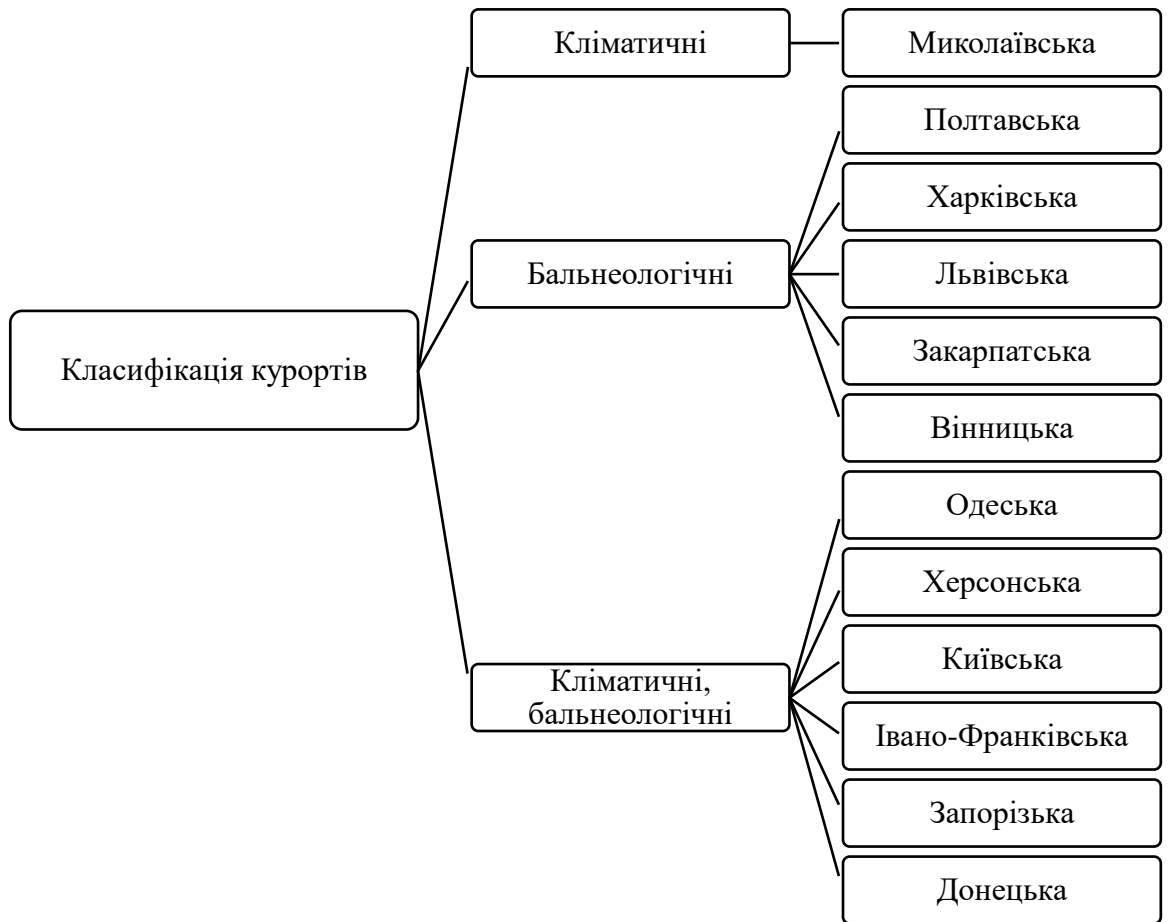

Рис.2.9. Класифікація курортів за наявності природних лікувальних ресурсів та їх географічним розташування

**Складено автором за даними [12, 17]*

Курорти України можна класифікувати за медичним профілем, який означає головні види захворювань, на які спеціалізуються заклади кожного курорту (рис.2.10). Кожен курорт може мати свої унікальні спеціалізації та програми лікування, які варто враховувати при виборі курорту для покращення вашого здоров'я.

Рис.2.10. Курорти України за медичним профілем

**Складено автором*

В Додатку Б представлено сучасний стан курортно-санаторної бази України за різними напрямками лікування.

Аналізуючи вище вказане, бачимо що Україна є привабливою для медичних потоків, наділена досвідом та послугами з санаторно-курортного лікування. На даний час в Україні з року в рік з'являються все більше нових клінік та санаторних закладів з висококваліфікованим персоналом та європейським рівнем обслуговування.

В Україні доволі багато провідних клінік, які спеціалізуються на медичному туризмі, пропонуючи широкий вибір медичних послуг, включаючи репродуктивні, неврологічні, онкологічні, стоматологічні, косметичні та інші. Нижче представлені деякі з них.

Клініка репродуктивної медицини «Надія» (Київ). Клініка спеціалізується на репродуктивній медицині. В клініці наявні такі послуги, як екстракорпоральне запліднення (ЕКЗ), сурогатне материнство. Також можна провести діагностику та лікування безпліддя. Рівень успішності проведення даних послуг високий, і є позитивні відгуки пацієнтів з усього світу.

Медичний центр «Інтерсоно» (Intersono) (Львів). Ця клініка також спеціалізується на репродуктивній медицині. Має послуги ЕКЗ, сурогатного материнства та донорства яйцеклітин. Клініка вирізняється своїм сучасним обладнанням та висококваліфікованими фахівцями в сфері репродуктивної медицини, які знаходять індивідуальний підхід до кожного пацієнта.

Кібер клініка «Спіженко» (Київ). Клініка спеціалізується на лікуванні онкології. Послуги які надають у клініці включають, променеву терапію, лікування пухлин шляхом хірургічного втручання. Має дуже високий рейтинг серед інших клінік через свій високий рівень технологічного оснащення, міжнародного стандарту лікування, що викликає велику довіру. Також клініка співпрацює з провідними світовими онкологічними центрами.

Інститут нейрохірургії імені академіка А.П. Ромоданова (Київ). Має спеціалізацію по неврології та нейрохірургії. Лікує захворювання центральної та периферичної нервової системи. Спеціалізуються на хірургії головного та спинного мозку, також на реабілітації після нейрохірургічних втручань. Це провідний науково-дослідний інститут з високою репутацією, сучасними методами і техніками лікування.

Клініка косметології та пластичної хірургії «Doctor Lutsik Clinic» (Львів). Клініка спеціалізується на косметичній та пластичній хірургії. В послуги пластичної хірургії входять: ринопластика, мамопластика, ліпосакція. Щодо косметичних послуг, то популярними є: ін'єкції ботекса, філери, а також лазерні

процедури. Клініка стала популярною завдяки високому рівню професіоналізму, сучасним технологіям та індивідуальному підходу до кожного пацієнта.

Клініка «Добробут» (Київ). Клініка спеціалізується на стоматологічних послугах. Люди приїжджають в клініку задля догляду за зубами, імплантаціями. Послуги в клініці також включають ортодонтію та естетичну стоматологію. Клініка відома своїм сучасним обладнанням, високоякісними матеріалами та комплексним підходом до лікування.

Всі ці клініки є лідерами у своїх спеціалізаціях. Надаючи якісні медичні послуги вони залучають пацієнтів з різних країн.

2.3. Основні тенденції медичного туризму

Медичний туризм – це індустрія, що розвивається, що пропонує пацієнтам доступ до високоякісної медичної допомоги. В останні роки медичний туризм набув популярності, оскільки пацієнти шукають економічні альтернативи дорогим медичним втручанням у себе на батьківщині.

У міру розширення сектору медичних подорожей з'являються нові розробки та технології, що підвищують цінову доступність та безпеку охорони здоров'я. Ці технології, що зароджуються, революціонізують організацію медичних поїздок, забезпечуючи пацієнтам по всьому світу першокласну медичну допомогу.

Медичний туризм потребує інновацій, просування нових ідей та методів. Інновацій потребують процеси залучення пацієнтів та роботи з відгуками. Нововведення в індустрії медичного туризму можуть призвести до появи нових пропозицій та процесів, які забезпечать конкурентну перевагу спочатку медичному центру чи готелю, а потім курорту чи навіть усій країні.

Для початку нової ери медичного туризму галузь має інноваційно розвиватися, задіяти останні досягнення у сферах технологій, охорони здоров'я та зв'язків із громадськістю, використовувати нові бізнес-моделі та зміцнювати партнерство між медичними установами та екосистемою, що підтримує галузь.

Нововведення в індустрії медичного туризму покращать досвід клієнта, підвищать ефективність та виділять компанію на тлі конкурентів.

До сучасних інноваційних тенденцій медичного туризму відноситься:

1. Телемедицина – це використання комплексу дій, технологій та заходів для надання медичної допомоги на відстані. Поняття включає відеоконференції для пояснення того, як СПА-готель чи клініка лікуватиме іноземного пацієнта, віддалений моніторинг стану пацієнта, електронну медичну документацію та віртуальний догляд за пацієнтом після його повернення додому. Телемедицина може допомогти пацієнтам отримати точну інформацію та розвинути довірливі стосунки з лікарем та медичним персоналом перед поїздкою до іншої країни, скорочуючи несподіванки, приховані витрати та покращуючи думку клієнта загалом. Працюючи над отриманням лояльних клієнтів, медичні установи отримують конкурентну перевагу та розширяють свою базу пацієнтів [40].

У 2023 році впровадження телемедицини в Україні вийшло на новий рівень. Були прийняті стратегії розвитку телемедицини, внесені зміни в законодавство, а рішення в області гуманітарної телемедицини були інтегровані в заклади охорони здоров'я.

За період дії воєнного стану Україна отримала телемедичну гуманітарну допомогу на суму близько 4 млн доларів США. За підтримки партнерів 6 телемедичних рішень вже успішно працюють в українських медичних закладах Київщини, Дніпропетровщини, Запоріжжя, Харківщини, Вінниччини, а ще 3 перебувають на стадії підготовки [25].

2. Штучний інтелект (ШІ) все частіше використовують в охороні здоров'я для покращення обслуговування та результатів лікування пацієнта. Наприклад, ШІ може використовуватися для аналізу великих обсягів міжнародних даних про пацієнтів для виявлення патернів та прогнозування поведінки та тенденцій. На основі унікальних характеристик пацієнта та історії хвороби, нейромережа може створювати індивідуальні плани лікування.

Фтизіопульмонологічні центри Івано-Франківської, Львівської та Сумської області вперше в Україні діагностуватимуть туберкульоз за допомогою

штучного інтелекту. Впровадження заплановано з 2024 року. Ініціатива реалізується за підтримки Глобального Фонду (The Global Fund) для боротьби зі СНІДом, туберкульозом та малярією. Саме цей фонд є однією з найбільших міжнародних організацій, яка фінансує проекти по боротьби з цими захворюваннями [25].

Надсучасне обладнання вже встановлено та використовується медичними працівниками, які пройшли тренінг із застосування систем при діагностиці ТБ у пацієнтів.

3. Використання віртуальної реальності. Медичні центри та готелі можуть впроваджувати VR-технології для покращення обслуговування іноземних пацієнтів. Сюди можна включити віртуальні екскурсії по установі, попередні перегляди операційних залів та процедурних кабінетів, віртуальне моделювання результатів лікування у стилі «До/Після», а також персоналізацію лікувальних планів.

Технологія віртуальної реальності, наприклад, може використовуватися пластичними хірургами різними способами, включаючи планування та візуальне моделювання хірургічних процедур, навчання та освіти клієнтів, консультування пацієнтів. VR дозволяє хірургам реалістично та інтерактивно маніпулювати анатомічно точними 3D-моделями пацієнта, що може допомогти у передопераційному плануванні та скоротити необхідність інвазивних діагностичних процедур. Це також дозволяє проводити точніші та ефективніші операції, що веде до кращих результатів для пацієнтів.

Фахівці української компанії Advin створили медичний VR-тренажер, який має допомогти військовим і цивільним з ампутаціями справлятися з фантомними болями. Компанія Advin працює над впровадженням VR-тренажера в медичні центри. За словами команди, центр «Незламні» у Львові, «Модричі» у Львівській області, а також міська лікарня №4 у Дніпрі вже готові включити технологію до своїх програм.

4. Інтегративна медицина – це холістичний підхід до охорони здоров'я, який поєднує традиційну західну медицину з комплементарними та

альтернативними методами лікування. Замість того, щоб звертатися до конкретних симптомів або захворювань, він фокусується на лікуванні всієї людини, включаючи її фізичне, емоційне та духовне благополуччя. Акупунктура, масаж і практика усвідомленості зниження стресу – це приклади методів інтегративної медицини [41].

Розробляючи методи інтегративної медицини, індустрія лікувального туризму може виділитися та зробити привабливу пропозицію для споживачів. Об'єднання альтернативних методів може покращити результати лікування пацієнтів та створити нові пропозиції, які нині недоступні на локальних ринках клієнтів, і заради яких пацієнти будуть готові подорожувати.

У місті Київ функціонує Центр інтегративної медицини i-MED заснований на принципах комплексного підходу до здоров'я людини.

5. Цифровий безперервний догляд – найпопулярніше поняття у сучасному західному світі. Під ним мають на увазі використання цифрових технологій для покращення якості догляду за пацієнтами протягом тривалого часу.

DCoS в індустрії медичного туризму може допомогти готелям та клінікам отримувати доступ до інформації про пацієнтів, відстежувати прогрес пацієнтів та краще координувати догляд. DCoS націлений на покращення якості та безперервності догляду, а також на збільшення залученості та задоволеності пацієнтів при зниженні витрат. В даний час існує серйозна проблема для медичних туристів щодо післяопераційного догляду.

Безперервний догляд у медичному туризмі відноситься до спектру послуг та підтримки, які надаються людям, які бажають отримати медичну допомогу за кордоном. Він включає всі етапи і стадії догляду, які може випробувати людина, від дистанційної діагностики до післяопераційного догляду. Метою безперервного догляду є надання людям послуг та підтримки, які їм необхідні у потрібний час та у потрібному місці, роблячи досвід медичної поїздки незабутнім.

Отже, медичний туризм швидко розвивається, надає пацієнтам доступ до медичних послуг високого рівня за розумною ціною. Майбутнє медичного

туризму здається яскравим з появою нових технологій і тенденцій. Віртуальні консультації та телемедицина спростять медичні консультації та консультації для пацієнтів у всьому світі. Індивідуальна медицина та штучний інтелект допоможуть лікарям у зміні лікування окремого пацієнта, просуванні результатів пацієнта та зниженні виникнення побічних ефектів.

Висновки до розділу 2

Таким чином, проаналізувавши всю вищезазначену інформацію, можна зробити висновок, що Україна має високий потенціал для розвитку медичного туризму, усі шанси створити вагомі передумови для його перетворення на дієвий чинник соціально-економічного розвитку країни. Сучасний ринок медичного туризму охоплює підприємства розміщення лікувального спрямування. В Україні, від загального обсягу діяльності галузі туризму, санаторно-курортні заклади становлять всього близько 40%. Курорти мають різні функції та класифікацію, які безпосередньо залежать від їхньої діяльності.

На сьогоднішній день в Україні виділяють такі перспективні регіони для розвитку медичного туризму – Київська, Харківська та Львівська області. Також популярні курорти Одеської, Миколаївської, Запорізької та Київської областей, а також Закарпаття.

Важливу роль у процесі організації курортних зон і розбудові санаторно-курортної мережі, відіграє увага і зацікавленість держави, що сприятиме створенню позитивного іміджу України.

РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

3.1. Стан розвитку медичного туризму в Україні під час війни

Війна з росією є фактором, який істотно впливає на розвиток туристичної галузі України. Державне агентство розвитку туризму проаналізувало, скільки державний бюджет України недоотримав податків від туристичної галузі через війну. За дев'ять місяців 2022 року представники туристичної галузі України сплатили на 33,34% менше податків, ніж за аналогічний період 2021 року. Так, загальна кількість платників податків, які займаються туристичною діяльністю, за дев'ять місяців поточного року скоротилася в середньому на 28%. При цьому зафіксовано, що кількість юридичних осіб зменшилася на 36%, а фізичних – на 25%.

З початку повномасштабної війни частина туристичних компаній припинила свою діяльність, а інші переключилися на волонтерську. Проте, з літа близько 50% туристичних фірм відновили свою основну діяльність. Навіть під час війни туристична індустрія не була повністю зупинена і почала акцентувати увагу на внутрішніх подорожах в межах країни.

У галузі медичного туризму відзначається повний застій. Російська агресія не лише ускладнює відновлення туристичної індустрії після пандемії, але також спонукає туристів розглядати альтернативні напрямки інших країн. Показники туристів зі США, Канади, Китаю, Японії та Бразилії в Європі зменшились через небезпеку та зростання вартості проживання. В'їзний та виїзний медичний туризм в Україні стали жертвами численних проблем, що виникли на сучасному етапі.

На рис.3.1 представлено чинники, які призвели до зупинки розвитку в'їзного медичного туризму.

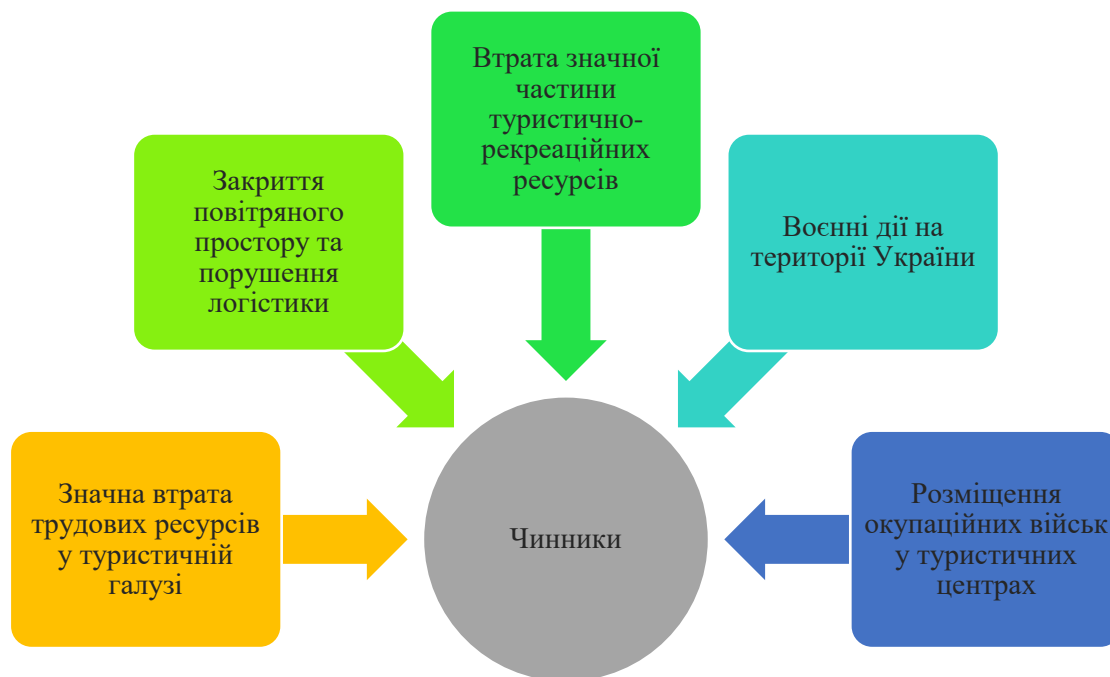

Рис.3.1. Наслідки війни на розвиток медичного туризму

**Складено автором*

Війна росії проти України спричинила значні руйнування курортної інфраструктури у багатьох регіонах країни. Серед найбільш постраждалих областей можна виділити наступні, які представлені в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Руйнування курортної інфраструктури України під час війни

Область	Курортні міста та місця	Тип інфраструктури	Характер руйнувань
Донецька	Маріуполь, Слов'янськ	Санаторії, пляжі	Значні руйнування від обстрілів та бойових дій, а також окупації
Луганська	Северодонецьк, Лисичанськ, Рубіжне	Санаторії, лікувальні курорти	Серйозні пошкодження від бойових дій та окупації
Харківська	Ізюм, Харків	Санаторії, рекреаційні зони	Руйнування через обстріли та окупацію
Запорізька	Бердянськ	Курортні зони, санаторії	Значні пошкодження від обстрілів та бойових дій
Херсонська	Херсон, Скадовськ, Залізний Порт	Санаторії, готелі, пляжі	Курортна інфраструктура пошкоджена через бойові дії та окупацію
Київська	Ірпінь, Буча, Гостомель	Оздоровчі заклади	Пошкодження інфраструктури через обстріли та російську окупацію
Чернігівська	Чернігів	Оздоровчі заклади	Значні руйнування від обстрілів

**Складено автором*

Руйнування курортної інфраструктури в цих областях значно вплинули на можливість надання медичних і оздоровчих послуг, а також на туристичну привабливість регіонів.

Курортний сезон став жертвою війни, зруйнувавши його на 90%, зокрема через тимчасову окупацію частини морського узбережжя. Там, де доступ до моря є, існує небезпека обстрілів та мін. Модернізація та відновлення курортних готелів стає необхідністю, з урахуванням нових вимог до безпеки гостей.

Зменшення потоків іноземних туристів на медичні послуги під час війни в Україні є результатом комплексного впливу безпекових, економічних, логістичних та соціальних факторів. Однак війна росії проти України спричинила зростання внутрішнього попиту на медичні послуги. Основним причинами цього явища є:

1. Збільшення кількості поранених і постраждалих. Велика кількість поранених серед військових та цивільних вимагає невідкладної медичної допомоги, хірургічних втручань та тривалої реабілітації.

2. Психологічні наслідки війни. Військові дії та втрати близьких спричиняють посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) та інші психологічні проблеми, що потребують професійної допомоги. Збільшення кількості людей з депресією, тривожними розладами та іншими психічними проблемами через стресові умови життя.

3. Внутрішнє переміщення населення. Мільйони людей, які вимушено переселилися з зон бойових дій, потребують медичної допомоги в нових місцях проживання. Регіони, які приймають багато ВПО, стикаються з підвищеним навантаженням на медичну інфраструктуру.

4. Збільшення захворюваності. Відсутність належного житла, гігієнічних умов та доступу до чистої води сприяє зростанню захворюваності, особливо серед ВПО. Збільшення випадків інфекційних захворювань через зниження санітарних умов та переповненість притулків.

5. Руйнування медичної інфраструктури. Багато лікарень та медичних центрів у зоні конфлікту були зруйновані або серйозно пошкоджені, що знижує доступність медичних послуг в цих регіонах. Переведення медичних закладів та персоналу до відносно безпечних регіонів збільшує навантаження на медичну систему цих регіонів.

6. Підвищений попит на спеціалізовану медичну допомогу. Потреба у фізичній реабілітації для відновлення після травм та хірургічних втручань. Збільшення серцево-судинних захворювань через стресові умови життя. Потреба в безперервному лікуванні онкологічних хворих, яке ускладнюється через руйнування медичних закладів.

7. Дефіцит медичних послуг у постраждалих регіонах. Жителі регіонів, де ведуться бойові дії, часто змушені виїжджати в інші області для отримання медичних послуг. Вимушене переміщення хворих та поранених з небезпечних зон до інших регіонів.

Зростання внутрішнього попиту на медичні послуги в Україні під час війни зумовлене численними факторами, включаючи збільшення кількості поранених, психологічні наслідки війни, переміщення населення, погіршення санітарних умов, руйнування медичної інфраструктури та підвищений попит на спеціалізовану медичну допомогу. Це вимагає значних зусиль для адаптації та розширення медичних послуг, а також залучення додаткових ресурсів для забезпечення потреб населення.

Під час війни деякі медичні заклади, де надавалися послуги медичного туризму перекваліфікувалися на добровольчі хірургічні шпиталі, де безкоштовно лікують та виходжують поранених українських захисників.

У таблиці 3.2 представлені діючі заклади України, які надають медичні послуги як для військових, так і для постраждалих від російської агресії.

Таблиця 3.2

Діючі заклади України, які надають медичні послуги як для військових і постраждалих від російської агресії

Назва закладу	Тип закладу	Місто	Послуги
Центральна клінічна лікарня Міністерства оборони України	Військово-медичний заклад	Київ	Надання високоспеціалізованої медичної допомоги військовослужбовцям, ветеранам та цивільному населенню.
Військові медичні госпіталі	Військово-медичні заклади	Київ, Львів, Одеса, Дніпро, Харків, Вінниця	Надання невідкладної медичної допомоги та лікування поранених військовослужбовців та цивільного населення.
Київська міська клінічна лікарня № 17 ім. М.В. Склифосовського	Цивільний медичний заклад	Київ	Спеціалізація на невідкладній медичній допомозі та лікуванні поранених внаслідок воєнних дій.
Національний інститут хірургії та трансплантації ім. О.О. Шалімова	Цивільний медичний заклад	Київ	Надання високоспеціалізованої медичної допомоги постраждалим від воєнних травм.
Центр реабілітації поранених військовослужбовців "Ковальська справа"	Реабілітаційний центр	Львів	Комплексна реабілітація для поранених військових та ветеранів АТО/ООС.
Центр реабілітації "Варта Героїв"	Реабілітаційний центр	Ірпінь (Київська область)	Реабілітація військових, які отримали поранення внаслідок воєнних дій.
Національний інститут хірургії та трансплантації	Цивільний медичний заклад	Київ	Хірургічне лікування, трансплантація органів.
Центр реабілітації поранених військовослужбовців	Реабілітаційний центр	Київ, Харків, Одеса, Львів	Фізіотерапія, психологічна реабілітація, професійна реабілітація.
Психологічна допомога для військовослужбовців	Психологічний центр	У всіх великих містах та	Консультативна психологічна допомога, групова терапія.

		обласних центрах	
Групи психологічної підтримки для постраждалих	Психологічна підтримка	У всіх великих містах та обласних центрах	Групова психологічна підтримка, психотерапія.

**Складено автором*

Представлені заклади забезпечують медичну допомогу, реабілітаційні послуги та психологічну підтримку для військових та постраждалих від російської агресії.

Війна призводить до зниження якості медичних послуг і доступності ліків, що також негативно впливає на рівень популярності медичного туризму в цих регіонах. Однак, якщо медичні заклади в зонах конфлікту зможуть забезпечувати високоякісні послуги і підтримувати безпеку для туристів, то слід очікувати певний рівень розвитку медичного туризму.

Наразі, можна констатувати, що медичний туризм відроджується на заході нашої країни, через збільшення сталої кількості населення у цих регіонах і відносно більшої безпечності при запровадженні відновлювальних заходів.

Практичний досвід нашої країни засвідчує, що в умовах воєнного стану значно збільшився попит у закладах реабілітаційного, ерготерапевтичного, лікувально-туристичного, санаторно-курортного спрямування, тобто у тих установах що можуть надавати послуги медичного, психологічного, реабілітаційного, відновлювального характеру, наприклад, бійцям, що зазнали поранення, постраждалим внаслідок бойових дій та внутрішньо переміщеним особам, що вказує на часткове пожвавлення розвитку медичного туризму в Україні.

В Україні є декілька клінік та медичних установ, які надають спеціалізовані послуги постраждалим від війни та воїнам. Нижче представлені деякі з них.

Центр реабілітації та протезування «Санаторій імені Бурденка» (Одеса). Пропонує спеціалізовану та комплексну реабілітацію військовослужбовцям та постраждалим від війни, включаючи в себе фізіотерапію, протезування та ортопедичну допомогу і психологічну підтримку.

Національний військово-медичний клінічний центр «Головний військовий клінічний госпіталь» (Київ). Також спеціалізується на реабілітації військових, та включає в себе кваліфіковане лікування посттравматичних стресових розладів (ПТСР), ортопедичних травм та опіків.

Український науково-практичний центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф Міністерства охорони здоров'я України (Київ). Спеціалізується на наданні невідкладної медичної допомоги та реабілітації жертв війни.

Інститут травматології та ортопедії НАМН України (Київ). Спеціалізується на лікуванні складних ортопедичних травм та допомагає у реабілітації пацієнтів з ушкодженими кінцівками.

Щодо ситуації з медичними кадрами, то наші лікарі вирізняються своєю високою кваліфікацією. Багато хто з них має міжнародних досвід та пройшли стажування за кордоном.

Важливо відзначити, що війна спричинила значний відтік медичного персоналу, особливо в районах, які постраждали від військових дій. Частина персоналу емігрувала в більш безпечні умови праці. Також зазначимо, що медичний персонал, що залишився, часто працює в умовах сильного стресу та психологічного тиску через збільшення пацієнтів та складність випадків.

Проте, після початку повномасштабної війни багато країн надали допомогу у вигляді навчання, обладнання та фінансування для підвищення кваліфікації медичних працівників.

Зауважимо, що сьогодні однією з особливостей медичного туризму в Україні є необхідність здійснення, в окремих випадках, такої діяльності без отримання прибутку.

Отже, Україна має високий потенціал медичних, оздоровчих і рекреаційних ресурсів та може внести вагомий вклад у поповненні бюджету країни за рахунок розвитку медичного туризму, який генерує значний мультиплікативний ефект для економіки країни.

3.2. Проблеми медичного туризму в Україні під час війни

На розвиток медичного туризму в сучасних умовах впливає низка проблем. Проаналізуємо проблеми розвитку медичного туризму на сучасному етапі:

1. **Безпека.** Найбільш серйозною проблемою є безпека. Військові конфлікти та нестабільна ситуація у деяких регіонах країни (Харківська, Сумська, Донецька, Херсонська, Луганська області) створюють загрозу для іноземних пацієнтів, що може призвести до відмови від медичного туризму в Україні.
2. **Відсутність довіри до медичної системи.** Нестабільна ситуація у країні може породити недовіру до медичної системи серед іноземних пацієнтів, що може вплинути на їхній вибір України як напрямку для медичного туризму.
3. **Відсутності системи сертифікації та акредитації медичних закладів.** Іноземні пацієнти шукають гарантії щодо якості та безпеки медичних послуг. Україна повинна впровадити систему сертифікації та акредитації, що дозволить визначити медичні заклади, які відповідають міжнародним стандартам. Крім того, відсутність міжнародних стандартів і бар'єри в отриманні віз та медичних страховок можуть перешкоджати іноземним пацієнтам обрати Україну для своїх медичних цілей. Необхідно співпрацювати з урядовими органами та залучати міжнародну спільноту для спрощення візового режиму та поліпшення доступу до медичних страховок для іноземних пацієнтів.

4. Недостатня правова база. Україна повинна вдосконалити законодавство, що регулює медичний туризм, зокрема, створити механізми контролю та реєстрації медичних закладів, які пропонують послуги іноземним пацієнтам. Крім того, важливо вирішити питання сертифікації та акредитації цих закладів, що гарантує високу якість медичних послуг.
5. Економічні труднощі. Війна призвела до економічних труднощів, що може збільшити вартість медичних послуг для іноземних пацієнтів та зробити Україну менш конкурентоспроможною на міжнародному ринку медичного туризму.
6. Обмеження доступу. Через обмеження на переміщення та в'їзд іноземних громадян може статися зниження попиту на медичний туризм в Україні.
7. Зміни в інфраструктурі та ресурсах. Війна призвела до руйнування медичної інфраструктури та зменшення наявних ресурсів, що ускладнює надання якісних медичних послуг для всіх пацієнтів, включаючи іноземних.
8. Правові та адміністративні перешкоди. Війна призвела до введення обмежень та складних процедур для в'їзду іноземних громадян, що може ускладнити їхні медичні поїздки до України.
9. Відсутність страхового покриття. Деякі іноземні пацієнти можуть бути не зацікавлені в медичному туризмі в країні, де існує високий ризик та відсутність адекватного страхового покриття на випадок подій, пов'язаних з війною росії проти України.
10. Потреба в додаткових умовах безпеки та комфорту. Іноземні пацієнти, які обирають медичний туризм у країні з військовим конфліктом, можуть вимагати додаткових умов безпеки та комфорту під час свого перебування, що може бути складно забезпечити в умовах війни.

11. Збільшення витрат та складнощі з логістикою. Війна призвела до зростання вартості медичних послуг та складнощів з логістикою для іноземних пацієнтів через обмеження доступу та зміну маршрутів.
12. Державна галузь охорони наразі є не дуже привабливою для інвестицій, в тому числі і міжнародних, більшою мірою це спричинено відсутністю чіткої законодавчої бази.
13. Кадрове забезпечення. Низький рівень освіти та кваліфікації працівників туристичної галузі може стати перешкодою для розвитку туристичної діяльності. Від початку війни багато кваліфікованих працівників сфери туризму перекваліфікувалися у волонтерів, військових. Професійне навчання, тренінги та курси підвищення кваліфікації можуть допомогти вирішити цю проблему.
14. Низький рівень маркетингу та просування в галузі медичного туризму. Для ефективного вирішення проблеми розвитку медичного туризму, повинні бути готові адаптації до змін в ринкових умовах, розроблені конкурентоспроможні пропозиції та готовність до використання інноваційних підходів до маркетингу та обслуговування клієнтів.

3.3. Перспективи розвитку медичного туризму в Україні у період післявоєнної відбудови

Із завершенням бойових дій на території України, повстане проблема реабілітації як військових, так і цивільних осіб, що постраждали від бойових дій. Саме медичний туризм буде основою для відновлення фізичних, психічних, моральних сил населення України.

Для перспективного розвитку медичного туризму слід вжити низку невідкладних заходів, а саме:

1. Модернізувати медичну інфраструктуру. Інвестиції у розвиток медичної інфраструктури, включаючи будівництво та модернізацію медичних закладів,

готелів та інших супутніх послуг, сприяють залученню більшого числа міжнародних пацієнтів.

2. Постійне покращення якості медичних послуг та забезпечення високого рівня безпеки для пацієнтів є ключовим напрямком розвитку. Це включає в себе сертифікацію медичних закладів, впровадження передових технологій та дотримання міжнародних стандартів.
3. Персоналізований підхід. Зростає популярність персоналізованого лікування, яке враховує індивідуальні потреби та характеристики кожного пацієнта. Це може включати в себе використання генетичних тестів, розробку індивідуальних планів лікування та послуги консьєржа.
4. Розширення медичних спеціалізацій. Розвиток нових медичних технологій та процедур сприяє розширенню медичних спеціалізацій, що пропонуються медичними закладами для міжнародних пацієнтів. Це може включати косметичну хірургію, відновлювальну медицину, стоматологію, кардіологію, травматологію, ортопедію, психіатрію та психотерапію, та інші напрямки.
5. Посилити підтримку з боку держави, що передбачає інвестування в державні лікувально-оздоровчі та медичні заклади. Здійснювати лікування та оздоровлення залежно від попиту на потрібні процедури за рахунок державного фінансування. А також підвищення рівня життя населення, що забезпечить зростання їхньої купівельної спроможності.
6. Партнерство з іншими країнами: Урядова підтримка та співпраця з іншими країнами для розвитку медичного туризму, укладання міжнародних угод та програм обміну медичними знаннями та ресурсами.
7. Розвиток медичних кластерів. Створення медичних кластерів, де різні медичні заклади та послуги об'єднуються на одній території для забезпечення повноцінного медичного обслуговування.
8. Ліцензування діяльності з медичної практики.
9. Впровадження програм сприятливих умов для розвитку медичного туризму, та індустрії туризму в цілому, з метою заохочення інвестицій в розвиток

- індустрії туризму, шляхом створення сприятливих умов, через спрощення, та гармонізацію валютного, митного, податкового, та інших видів законодавства.
10. Розширення спектру наданих медичних послуг за рахунок розробки, та впровадження нових програм, методик лікування й оздоровлення, включення додаткових послуг, безпосередньо пов'язаних з профілем медичної установи, забезпечення багатофункціональності послуг.
 11. Освоєння та перехід на відносно нові види, й напрями медичного туризму, затребувані на ринку, і на даний час недостатньо представлені з погляду можливостей індустрії туризму.
 12. Важливе місце серед напрямів реалізації стратегії розвитку ринку медичного туризму займає розробка нових програм, спрямованих на профілактику, лікування, та реабілітацію після перенесення різних видів військових травм.
 13. Рекламна діяльність з просування медичного продукту України.
 14. Створення санаторно-курортного бренду регіону.
 15. Залучення іноземних громадян для лікування, оздоровлення і реабілітації сприятиме відновленню лікувально-оздоровчої сфери регіону, створить нові робочі місця, призупинить міграційні процеси, коли найбільш кваліфіковані медичні працівники виїжджають за кордон.
 16. Розробка законодавчо-нормативних актів, які б виключали суперечності щодо трактування терміну «медичний туризм», та його основних понять.
 17. Проведення великих подієвих заходів міжнародного рівня, спрямованих на просування і популяризацію медичного туризму України.
 18. Розвиток підприємництва у сфері туризму і рекреації, перш за все –малого і середнього бізнесу.
 19. Впровадження міжнародного досвіду медичного туризму на прикладі Ізраїлю. Ізраїль є однією з провідних країн у сфері медичного туризму, і впровадження його досвіду може бути корисним для інших країн, включаючи Україну. Ізраїль пропонує спеціалізовані лікувальні програми в таких областях, як онкологія, кардіологія, нейрохірургія та ортопедія. Уряд Ізраїлю активно підтримує розвиток медичного туризму як частину національної стратегії

залучення іноземних інвестицій та просування країни як міжнародного медичного центру.

20. Впровадження інновацій в розвиток медичного туризму. Напрямки розвитку інноваційної діяльності у сфері туристичних медичних послуг представлено на рис.3.2.

Рис.3.2. Основні напрями інновацій в сфері медичного туризму

**Розроблено автором*

Усі запропоновані напрями сприяють розвитку медичного туризму в Україні в період післявоєнного відновлення.

Зазначимо, що Ізраїль є однією з провідних країн у сфері медичного туризму, що залучає туристів з усього світу своїм високим рівнем медичного обслуговування, передовими технологіями та ефективною медичною організацією. Ізраїльський досвід дуже корисний для України, у якої є потенціал для розвитку цього напрямку.

Ізраїль має свої основні елементи успіху медичного туризму. Нижче пропонуються найбільш варті уваги аспекти щодо того, яким чином медичні послуги у післявоєнний період можна було б покращити.

Система телемедицини. Ізраїль активно використовує телемедицину для консультацій з іноземними пацієнтами, що підвищує доступність медичних послуг.

Міжнародні партнерські відносини та сертифікація. В Ізраїлі клініки часто акредитовані міжнародними медичними установами, що підвищує найголовніше, довіру пацієнтів.

Система охорони здоров'я, орієнтована на пацієнта. Включає в себе підхід, який ставить пацієнта в центр уваги та забезпечує індивідуальне лікування для кожного.

Інтеграція медичних та туристичних послуг. Ізраїль використовує комплексну програму, яка поєднує в собі лікування і відпочинок, забезпечуючи пацієнтам повноцінний відпочинок і оздоровлення.

Маркетинг та брендинг. Ізраїль відомий своїм активним просуванням медичних послуг на міжнародному ринку за допомогою ефективних маркетингових кампаній та сильних брендів.

Розглянемо можливе практичне застосування ізраїльського досвіду в Україні на прикладі санаторія «Шаян», Закарпаття.

Санаторій «Шаян» розташований в мальовничому куточку Закарпаття та володіє великим потенціалом для розвитку медичного туризму завдяки своїм природним ресурсам та традиціям лікування. На сьогодні на базі санаторію надаються наступні медичні послуги: лікувальні прийоми мінеральної води, мінеральні ванни, озокерито-парафінова терапія, інгаляції, електрофорез, ампліпульс, сольові кімнати, лікувальні масажі, магнітотерапія та інші.

Головною задачею виступає популяризація санаторія та розвиток медичного туризму в ньому. Для цього можна використати основні елементи успіху медичного туризму Ізраїлю.

Впровадження телемедичних консультацій для пацієнтів. Україна може створити телемедичний центр в санаторії «Шаян», використавши досвід Ізраїлю у створенні ефективної телемедичної платформи. Співпраця з ізраїльськими фахівцями допоможе в адаптації рішень та в навчанні українського персоналу.

Ізраїльські компанії, такі як «Sheba Medical Center» та «Hadassah Medical Center» мають успішний досвід в області телемедицини. Впровадження їхніх технологій допоможуть забезпечити безперебійні відео-консультації провідних лікарів, не виходячи з дому.

Щоб отримати більше довіри від іноземних туристів, потрібно мати міжнародний сертифікат якості медичних послуг. Санаторій «Шаян» має вищу категорію акредитації від Міністерства охорони здоров'я України, що підтверджує надання високого рівня медичних послуг, які там надаються. Проте, можна провести аудит і сертифікацію санаторія відповідно до стандартів міжнародних організацій. Важливим для розвитку медичного туризму є підписання угод про співпрацю з відомими ізраїльськими клініками (Assuta Medical Center, Hadassah Medical Center) та медичними центрами (Rambam Health Care Campus, Tel Aviv Sourasky Medical Center) для обміну досвідом і передовою практикою щодо якості надання послуг, а також це підвищить престиж санаторія та його привабливість для міжнародних пацієнтів. Також можна використати ізраїльські методи для навчання та підвищення кваліфікації медичного персоналу санаторія.

Одним із головних пунктів в медичному туризмі Ізраїлю виступає відповідність вимогам щодо індивідуального підходу до кожного. Санаторій «Шаян» відповідає цим вимогам, там розробляються тільки індивідуальні плани лікування для кожного пацієнта. Санаторій спеціалізується як на реабілітації військових, так і на звичайних туристів, тому чітко враховує потреби та побажання кожного. Аналізуючи Ізраїльський досвід також важливо звернути увагу на створення комфортних умов проживання, різноманітне харчування та культурно-розважальні програми. Важливим пунктом також виступає проведення опитування пацієнтів з використанням Ізраїльських методів для виявлення потреб і задоволеності наданими послугами. Ці методи включають анкетування, а саме питання про різні аспекти наданих медичних послуг, умов перебування, компетентності медичного персоналу. До Ізраїльських методів також належать інтерв'ю з пацієнтами, які частіше можуть проводитися по

телефону, щоб отримати більш детальний зворотній зв'язок; електронне опитування з використанням електронних платформ та мобільних додатків для проведення опитувань; фокус-групи, які організовані для груп аби проводити дискусії щодо покращення їх досвіду в медичному туризмі в певному закладі; картка зворотного зв'язку, де пацієнти можуть залишати свої коментарі та оцінки анонімно.

Поєднання туристичних пропозицій та медичних послуг для створення унікальної оздоровчої програми є одним із пунктів до розвитку медичного туризму. Для цього необхідно розробити пакет послуг, включаючи медичні процедури та туристичну діяльність. Ізраїльський досвід свідчить про те, що екскурсії по природним пам'яткам позитивно впливають на реабілітацію певних людей. Санаторій «Шаян» має свої створені теренкури, тож до них доцільно додати ще й екскурсії та тури, щоб побачити природу Закарпаття. Такими місцевостями можуть слугувати: замок Паланок у Мукачево; озеро Синевир; термальні купальні Косино; село Іза, яке відоме своїм ремеслом лозеплетіння; долина нарцисів та багато інших. Це допоможе залучити більше пацієнтів та членів їх сімей. Аналізуючи Ізраїльський досвід, можна зрозуміти, що першим кроком для досягнення цієї мети є налагодження партнерських відносин з місцевими туристичними компаніями для надання комплексних послуг. В даному ключі вважаємо за потрібне встановити відносини з такими компаніями як: Rein Travel, Туристична агенція «Екскурсія», Гарячі тури Закарпаття, Туристичне агентство «Марко Поло-тур».

Важливою складовою є маркетинг та брендинг. Потрібно розробити і впровадити комплексну маркетингову стратегію для просування санаторію «Шаян». Ізраїль завжди був відомий своїм ефективним маркетингом, включаючи цифровий маркетинг, соціальні медіа та контент-маркетинг. Для санаторія «Шаян» необхідна така розробка бренду, що підкреслить унікальність його природних ресурсів, високу якість медичних послуг. Важливе створення візуальної ідентичності, що включає логотип, слогани та брендбуки. Особливу увагу потрібно приділити для підготовки рекламних матеріалів на різних мовах

для залучення іноземних пацієнтів. Беручи до уваги досвід Ізраїлю, великий вплив на розвиток медичного туризму має маркетинг, тож участь у міжнародних медичних виставках та конференціях, буде сприяти просуванню санаторія на світовому ринку.

Впровадження ізраїльського досвіду медичного туризму в Україні, зокрема в санаторії «Шаян» на Закарпатті, може значно підвищити конкурентоспроможність не тільки санаторія, а й країни на міжнародному ринку медичних послуг. Всі вище згадані елементи успіху медичного туризму, а також використання ізраїльських практик в маркетингу та брендингу допоможуть створити унікальну і ефективну систему медичного туризму, що сприятиме залученню іноземних пацієнтів, включаючи військових і цивільних осіб, і розвиватиме регіон в цілому. Проте, не тільки загальний сумарний ефект матиме дані впровадження на медичний туризм, але і той факт, що саме лікування воїнів та постраждалих від війни може вирізняти нашу країну серед інших.

Висновки до розділу 3

Туристична сфера України зазнала жахливого впливу ще з початку російсько-української війни у 2014 р. На сьогоднішній день туризм у значній частині областей взагалі не має можливості функціонувати через розміщення окупаційних військ, ведення бойових дій або близьке розташування до таких місць. В областях, де відносно безпечно, в певній мірі функціонує внутрішній туризм, проте рівень його далеко не досягає рівня до повномасштабного вторгнення.

Активна стадія розвитку медичного туризму стане можливою тільки після припинення бойових дій і з наданням можливості безпечного перебування туристів у будь-якому регіоні, безперешкодного пересування територією України, відновленням всієї інфраструктури, транспортного сполучення та туристично-рекреаційних ресурсів.

Нині на розвиток медичного туризму в Україні впливає низка проблем: відсутність безпеки, матеріально-технічний стан, економічний становище туристів, нерозвинена інфраструктура, політична ситуація.

Основні запропоновані напрями розвитку медичного туризму в післявоєнний час: популяризувати Україну як територію з медичним туризмом; безпечну територію для подорожей; створити сприятливі економіко-правові й організаційні умови для залучення вітчизняних та іноземних інвестицій у туристичну сферу.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження ми можемо зробити наступні висновки:

1. З'ясовано сутнісні характеристики медичного туризму та його місце в структурі туристичної діяльності. Цей вид туризму має безліч тлумачень серед зарубіжних і вітчизняних вчених, але вітчизняні науковці медичний туризм розглядають як подорож особистості за межі свого проживання для отримання якісного медичного лікування, здійснення діагностики власного фізичного чи психічного стану здоров'я, хірургічного втручання або проведення терапії разом з проведенням дозвілля та відпочинку.
2. Виявлено, що на даний час немає одностайної думки серед науковців щодо класифікації чинників, які впливають на розвиток медичного туризму. Тому, автором роботи запропоновано такі групи: природно-ресурсні, економічні, інфраструктурні, етно-соціальні, туристичного попиту, історичні, адміністративно-управлінські, інформаційні, кадрового забезпечення, інновацій та ініціатив бізнесу.
3. Встановлено, що розвиток медичного туризму розпочався ще в стародавні часи, коли мандрівники з усього світу вирушали у далекі краї у пошуках якісної медицини. Можна сміливо сказати, що концепція медичного туризму давня, як сама медицина.
4. З метою визначення особливостей розвитку медичного туризму в Україні було проведено аналіз, в ході якого було визначено найпопулярніші напрями вітчизняної медицини, які користуються попитом серед іноземних відвідувачів. До них належать: клітинні технології, репродуктивна медицина, кардіологія, реабілітація та стоматологія. Також з'ясовано, що до основних чинників, які сприяють розвитку української медицини відносяться: якісне технічне оснащення приватних клінік, низькі ціни та сприятливі кліматичні умови.

5. За оцінками Української асоціації медичного туризму, перед війною в 2018 році Україну відвідали понад 60 мільйонів медичних туристів, які витратили понад 150 млн. дол. США тільки на медичні послуги, враховуючи, що вони подорожували від 10 до 20 днів перебування в країні.
6. Практика засвідчує, що в умовах воєнного стану працюють різні лікувально-туристичні, санаторно-курортні та реабілітаційні заклади, які надають медичну, психологічну та реабілітаційну допомогу пораненим бійцям, внутрішньо переміщеним особам та постраждалим внаслідок бойових дій, що вказує на часткове пожвавлення розвитку медичного туризму в Україні.
7. Встановлено що, на розвиток медичного туризму України впливає низка чинників: природні ресурси; матеріально-технічна база; кадрові ресурси (кількість, кваліфікація, вартість робочої сили); інформація; грошові ресурси (який може бути використаний у бізнесі); умови попиту, споріднені та підтримуючі галузі, умови конкуренції та стратегії фірм туристичної індустрії та інші чинники - соціально-культурні, демографічні, економічні, історичні, екологічні, адміністративно-управлінські.
8. Для успішного розвитку медичного туризму в Україні також необхідно удосконалювати інфраструктуру та послуги для іноземних пацієнтів, забезпечувати комфортне перебування та професійне обслуговування. Важливо створити сприятливі умови для медичних туристів, включаючи легкість отримання медичних віз, доступ до міжнародних страхових програм, перекладачів та інші послуги. Крім того, розвиток медичного туризму в Україні передбачає активне співробітництво між медичними установами, туристичними операторами, готелями, авіакомпаніями та іншими зацікавленими сторонами. Це сприятиме створенню комплексних медично-туристичних пакетів, які будуть привабливими для міжнародних пацієнтів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабов К. Д., Дмитрієва Г. О., Тихохід Л. В., Гавловський О. Д. Лікувально-оздоровчий туризм – один із сучасних напрямків підвищення ефективності діяльності санаторно-курортної сфери. 2021. С. 5-9. URL : https://kurort.gov.ua/wp-content/uploads/2021/04/mrkf_2019-292_5-9.pdf (дата звернення: 20.01.2024).
2. Баєва О.В. Тенденції розвитку санаторно-курортного бізнесу в Україні. *Проблеми модернізації України, Науковий часопис*. Випуск 1. К.: ДП «Вид. дім «Персонал»», 2015. С. 52-55.
3. Бакало Н. В., Челембієнко К. С. Потенціал медичного туризму в Україні. *EDITORIAL BOARD*. 2022. № 6/7. С. 786-790.
4. Баєв В.В. Характеристика структурних елементів ринку медичного туризму. *Ефективна економіка*. Д. : ДКС-центр, 2015. № 3.
5. Бордун О.Ю, Мальська М.П. Гео-соціо-економічна характеристика медичного туризму міста Львов. Рига: «LAP LAMBERT Academic Publishing», 2018. 101 с.
6. Галасюк С. Концептуальні підходи до визначення терміну «лікувально-оздоровчий туризм». *Економіка та суспільство*. 2023. №. 47.
7. Гапоненко Г., Євтушенко О., Шамара І. Сучасні тенденції та шляхи подальшого розвитку ринку медичного туризму в Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н.Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2022. Вип. 15. С. 81-92.
8. Гладкий О. В.. Особливості розвитку медичного туризму в західних регіонах України. *Rehabilitation and Recreation*. 2022. №. 11. С. 90-95.
9. Гнедик Є.С. Медичний туризм як вид господарської діяльності: проблеми нормативно-правового визначення. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 6. Том 2. С. 18-22.

- 10.Гнедик Є.С. Правова характеристика медичного туризму в Україні. *Господарське право та процес в умовах трансформації суспільних відносин*: 195 матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (в авторській редакції), (Кривий Ріг, 27 вересня 2019 р.). Кривий Ріг: ДЮІ МВС України, 2019. С. 84-89.
- 11.Даренський О.М., Фаст Д.А., Потапов Д.О. Основи наукових досліджень: Конспект лекцій. Харків: УкрДУЗТ, 2016. 73 с.
- 12.Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення : 11.04.2024).
- 13.Джинджоян В.В. Реалізація туристичних програм в сфері освіти, медицини, природоохорони. *Економіка та держава*, 2020. № 1. С. 50-53.
- 14.Діденко К. Д. Медичний туризму в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Вип. 16. Ч. 4. 2016. С. 101-105.
- 15.Діденко К.Д., Жученко В.Г. Медичний туризм в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Випуск 14. частина 4. С. 101-105.
- 16.Кашина Г., Писаренко Н., Піонтковський В. Медичний туризм: пріоритети та перспективи розвитку в Україні. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 5 (23). С. 32-44.
- 17.Коллективні засоби розміщення в Україні. Статистична інформація. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення : 11.05.2024).
- 18.Кудінова І. П., Грищенко О. С. Медичний туризм як актуальний тренд сучасного розвитку сфери туризму в Україні. *Bioeconomics & Agrarian Business/Bioekonomika ta Agrarnij Biznes*. 2021. Т. 12.
- 19.Мальська М. П. Медичний туризм: теорія та практика : навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2018. 128 с.
- 20.Мартинюк У. А. Формування сталого розвитку медичного туризму в Україні. *Регіональна економіка*. 2021. №. 1. С. 91-99.

21. Медичний туризм в Україні. Великий потенціал, але нульова реалізація
[URL:https://bit.ly/37WiZEz](https://bit.ly/37WiZEz) /(дата звернення: 28.03.2024).
22. Медичний туризм в Україні: хто та чому шукає здоров'я в середині країни.
[URL:https://thepage.ua/ua/style/health/medichnij-turizm-v-ukrayin/](https://thepage.ua/ua/style/health/medichnij-turizm-v-ukrayin/)(дата звернення: 28.04.2024).
23. Набока Ю. В. Результати економічної діяльності підприємств у сфері надання послуг медичного туризму в Україні. *Агросвіт*. 2020. №. 6. С. 104-109.
24. Офіційний сайт Українська Асоціація Медичного Туризму.
[URL:https://uamt.com.ua/UA/](https://uamt.com.ua/UA/) (дата звернення: 28.04.2024).
25. Офіційний сайт Міністерство охорони здоров'я України.
[URL:https://moz.gov.ua/article/news/jak-rozvivaetsja-telemedicina-v-ukraini-pidsumki-j-plani-na-2024-rik](https://moz.gov.ua/article/news/jak-rozvivaetsja-telemedicina-v-ukraini-pidsumki-j-plani-na-2024-rik) (дата звернення: 29.04.2024).
26. Пашков В. М., Гнедик Є. С. Правове регулювання медичного туризму в умовах війни в Україні: монографія. Харків: Право, 2022. 188 с.
27. Петрик С. Тенденції публікаційної активності з проблем дослідження розвитку медичного туризму в світі. *Society and Security*. 2024. №. 1 (2). С. 21-33.
28. Поворозник М.Ю. Міжнародний медичний туризм в формуванні глобального сегмента медичних послуг. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2017. № 2–3 (63–64). С. 16–24.
29. Польова О., Дідух Я. Перспективи розвитку медичного туризму в Україні. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. №. 7 (13).
30. Романова А. Аналіз становлення і розвитку медичного туризму в Україні у контексті світового економічного простору. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2017. № 1. С. 62–68.
31. Сазонець І.Л. Концептуальні основи державного регулювання розвитку рекреаційної діяльності санаторно-курортних підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 6. С. 5—8.

- 32.Сазонець О.М. Іноземний досвід управління медичними закладами в інформаційно-комунікаційному середовищі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 14. С. 18—22.
- 33.Сайчук В., Дудник І., Фокін С. Медичний туризм в кризових умовах: чинники та перспективи. *Економіка та суспільство*. 2023. №. 54.
- 34.Сисоєнко І. В. Інститут медичного туризму: історико-правовий екскурс. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 596-598.
- 35.Сисоєнко І. В. Етико-правові аспекти медичного туризму. *Право та державне управління*. 2021. № 3. С. 91-95.
- 36.Термальні джерела Туреччини та води Карпат. Що таке медичний туризм і чи розвинений він в Україні. URL: <https://suspilne.media/140379-termalni-dzerela-tureccini-ta-vodi-karpat-so-take-medicnij-turizm-i-ci-rozvinenij-vin-v-ukraini/>(дата звернення: 28.03.2024).
- 37.Ткачук Л.М., Колосова І.В. Медичний туризм: проблеми та перспективи розвитку в Україні та світі. *Наукові записки СумДПУ імені А.С.Макаренка. Географічні науки*. 2021. Т. 2. Вип. 2, с. 167-176.
- 38.Холявка В. З. Сучасні аспекти, фактори впливу і перспективи розвитку медичного та лікувально-оздоровчого туризму в Україні. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2019. №. 1. С. 25-33.
- 39.Щука Г. П., Ковальська Л. В., Гальків Л. І. Визначення змісту та структури лікувально-оздоровчого туризму. *Індустрія туризму і гостинності в Центральній та Східній Європі*. 2022. №. 5. С. 91-97.
- 40.Федорченко В. К., Історія туризму в Україні. К.: Вища освіта, 2002. 376 с.
- 41.Heinz T. et al. Demographics and trends for inbound medical tourism in Germany for orthopedic patients before and during the COVID-19 pandemic. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2023. Т. 20. №. 2. С. 1209.
- 42.Sánchez M. Trends and segmentation of medical tourism: an approach to reproductive tourism. *Advances in Tourism, Technology and Systems: Selected Papers from ICOTTS 2021, Volume 1*. Singapore : Springer Nature Singapore, 2022. С. 223-233.

43. Zakharova E. N., Gisina O. G., Kalnitskaya O. V. The trends and perspectives of development of medical tourism. *Problems of Social Hygiene, Public Health and History of Medicine*. 2021. T. 29. №. 2. С. 206-212.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Основні напрямки медичного туризму в Україні

Напрямок	Опис
Кардіохірургія	Сьогодні в Україні функціонує 35 кардіохірургічних центрів. Провідною профільною установою нашої держави залишається ДУ «Національний інститут серцево-судинної хірургії ім. М.М.Амосова НАМН України», який можна вважати колицкою вітчизняної кардіохірургічної школи, заклад із більш ніж 60 -річною історією та величезним практичним досвідом (понад 180 тис. втручань). Фахівцями закладу здійснюються унікальні операції, рівень смертності під час яких часто нижчий за такий у провідних світових клініках. Унікальний досвід нагромаджено в хірургії порушень ритму серця, зокрема, у новонароджених, використанні механічних методів підтримки кровообігу, хірургічного лікування кардіоміопатій.
Офтальмологія	На базі ДУ «Національний інститут очних хвороб і тканинної терапії ім. В.П.Філатова НАМН України» діє 5 підрозділів національного значення – Український центр запальних хвороб ока, Український офтальмотравматологічний центр (працює в режимі 24/7 та надавав допомогу постраждалим під час подій на Майдані та в зоні АТО), Центр опіків ока (єдиний у світі, що надає спеціалізовану допомогу пацієнтам із такими ураженнями, зазвичай вони «курсують» між опіковими центрами та офтальмологічними відділеннями), Український центр очної онкологічної патології, Центр дитячої офтальмології. За період існування Інституту накопичено суттєвий досвід лікування іноземних пацієнтів. Зокрема, за останні 5 років надано допомогу 539 хворим із понад 40 країн світу, серед яких США, Німеччина, Велика Британія, Норвегія, Швеція, Швейцарія та ін. (близько половини пацієнтів – мешканці країн Близького Сходу).
Репродуктивні технології	Окрім високої ефективності та доступної вартості, популяризації напряму репродуктивної медицини сприяє легальність сурогатного материнства (воно дозволено лише в США, Україні та Грузії). Законодавство у цій сфері потребує доопрацювання. За частотою пошуку за параметром «донація» Україна посідає 6-те місце у світі. Щоб ці можливості стали ще більш широкими, потрібні зусилля держави щодо ліквідації таких бар'єрів, як недосконалість законодавства у сфері регуляторних вимог, реєстрації ліків та медичного обладнання; перегляд обмежень на перевезення біоматеріалів для проведення циклів допоміжних репродуктивних технологій; поглиблення євроінтеграції.
Стоматологія	Медичний туризм відкриває широкі можливості для країни, насамперед сприяє створенню додаткових робочих місць не лише в медицині, а й у сфері обслуговування (ресторани, готелі, туристичні об'єкти тощо), зростанню

	<p>конкуренції і, відповідно, якості послуг, поповненню бюджету. (Обсяг світових ринків МТ та оздоровчого туризму оцінюють у 50 та 106 млрд доларів відповідно.) Стоматологія традиційно знаходиться у когорті лідерів щодо ВМТ; ще у 2008 р. за цим показником Україна займала 7-ме місце у світі. Характерною рисою вітчизняного ринку є те, що ці послуги надаються приватними клініками та за аналогічної якості мають значно нижчу вартість (дентальна імплантація в Україні коштує 200 -1000 доларів, у США – приблизно 3 тис.).</p>
Біотехнології	<p>З моменту відкриття клініки «Пауа» у 2011 р. проліковано понад 5 тис. пацієнтів. При ураженнях опорно – рухового апарату, що загрожують ампутацією кінцівки чи потребують протезування (перелом, що тривало не зростається, аваскулярний остеонекроз, хибний суглоб, артроз суглоба, критичний дефект кісткової тканини, укорочення кінцівки, еквіноварусна деформація стопи), використовуються біотехнології (регенерація на основі стовбурових клітин)</p>
Естетична медицина	<p>Естетична медицина демонструє надзвичайно потужну динаміку росту в усьому світі. У США кількість пластичних операцій та косметологічних процедур співвідноситься як 1:10, безсумнівним лідером рейтингу за популярністю у структурі косметологічних послуг визнані ін'єкції ботулотоксину та гіалуронової кислоти (2/3 від загальної кількості виконаних маніпуляцій), лазерна епіляція. Прибуток від їх виконання оцінюють у 15 млрд доларів. Характерна риса вітчизняної естетичної медицини – «напівтіньовий ринок», що лежить поза межами контролю держави: 80% послуг надаються не в медичних закладах, а в салонах краси, перукарнях (які досить часто не мають відповідної ліцензії) і навіть у «кухонних» умовах (вдома у фахівця або клієнта). Наслідком цього є численні міфи та історії ускладнень із власного досвіду, які циркулюють у колі прихильників косметологічної індустрії.</p>
Реконструктивна хірургія	<p>За 1998-2016 рр. відвідування клініки Valikhnovsky MD Medical Center медичними туристами становила 5,8% від загальної (у абсолютних цифрах – близько 7 тис. із понад 123 тис. хворих), мета приїзду у переважній частині випадків – проведення пластичних операцій та реконструктивних процедур.</p>
Пластична хірургія	<p>Офіційно спеціалізація «Пластична хірургія» в Україні відсутня, тим не менше напрацювання в галузі пластичної хірургії в Україні досить значні: напрям розвивається вже понад 20 років, вітчизняні спеціалісти не лише відвідують найпрестижніші світові форуми, а й презентують там свої досягнення, діляться практичним досвідом.</p>

ДОДАТОК Б

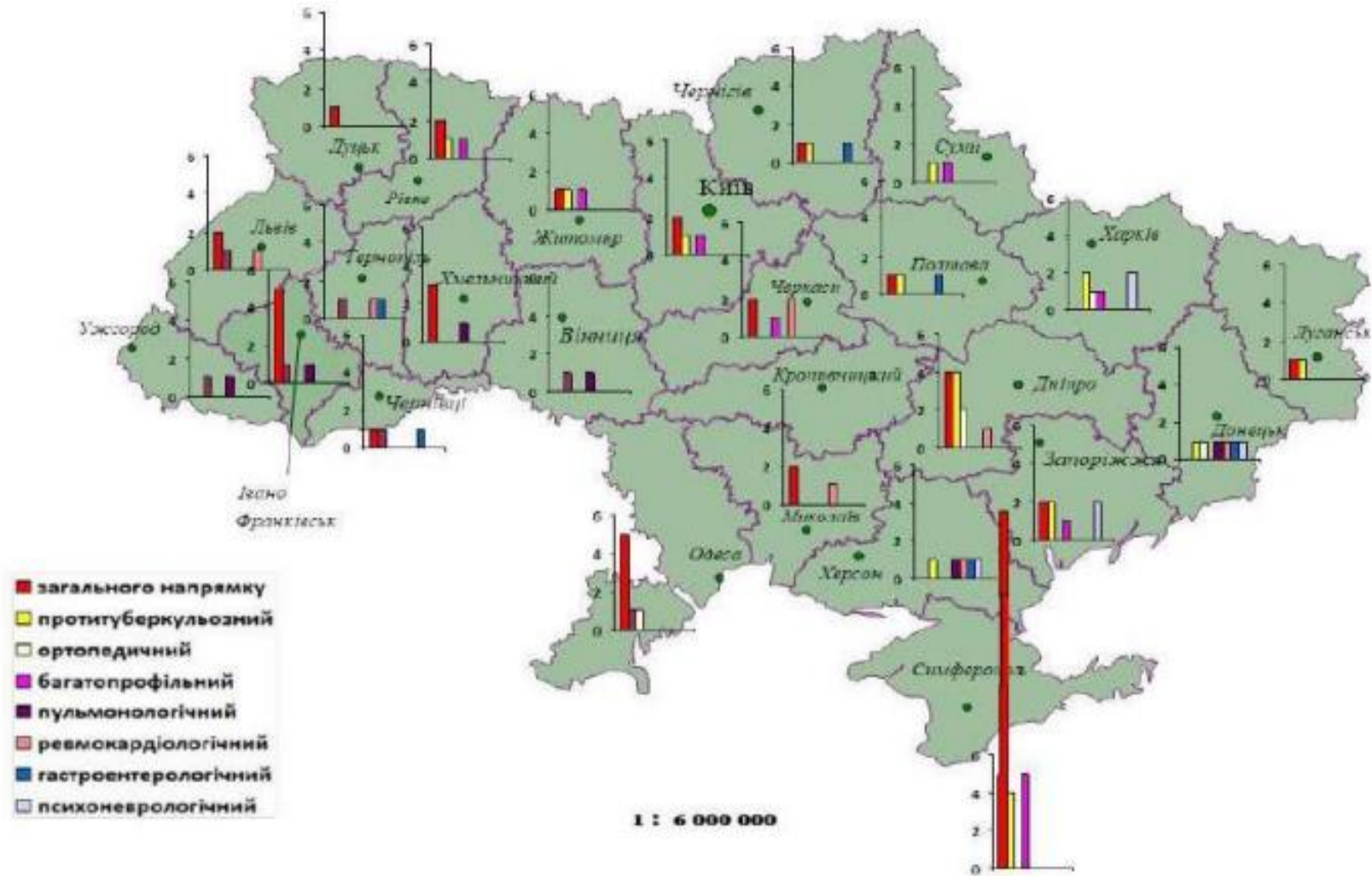

Рис.Б.1.Сучасний стан курортно-санаторної бази України за різними напрямками лікування

